

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt

des Bundes

zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартална 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 5.

Відень, 28-го січня 1917.

Ч. 135

Непримиреність московського націоналізму з українством.

На велику небезпеку українства для Росії вказує кількома наворотами проф. др. Павло Рорбах у своїй книжці „Свідощтва самих Москалів“. Отсей титул книжки показує, що Рорбах опираєть ся у своїм викладі на свідощтвах саме тих, що добачують згадану небезпеку українства для Московщини.

Статею Мілюкова „Російські територіяльні здобутки“ зі збірки „Чого дожидаємо від війни“ доказує проф. Рорбах, що побіч змагання до опанування морськими проливами другою безпосередньою цілю Росії, яка впливала з журби за грізну внутрішньо-російську небезпеку, була українська небезпека. „З давньої української Русі, корінної області руської держави 9—13 віків, манівцями через унію Литви з Польщею в 16 століттю і через поділи Польщі в 18 стол. прийшов кусник до Австрії, а саме східна Галичина. Для неї, заселеної Українцями або так званими Русинами, існує також назва „Червона Русь“. Галицькі Українці тішили ся останніми часами пожаданою в порівнянні зі своїми земляками в Росії національною самостійністю, а з Галичини одержував український рух в Росії доплив і оживлення. В повнім противенстві до незнання української справи в Німеччині (се незнання безмірно більше в Австро-Угорщині, Ред.) творив у Росії український сепаратизм, який щораз виразнійше став виявляти ся від революції 1905 р. й від часу першої Думи, дуже поважну журбу з огляду на одноцільний склад російської держави та з огляду на пануюче становище Москалів. Відірванне східної Галичини від Австрії та прилученне її до Росії було-ж головним бажаннем російської політики вже за Олександра II, що задля сього й поставив небезпечне питання, чи до російсько-австрійської війни віднесла ся-б нейтрально Німеччина“ (стор. 8).

Правда, — такий хід думок у Мілюкова, — Німеччина почала війну, але коли раз розгоріла ся війна, Росія постановила прилучити всю українську землю Галичини, Буковини та північної Угорщини до своєї держави. „Одначе коли виповідженне війни приневолило Росію зачати воєнні операції, зійшов ся її стратегічний плян з задачею „соединенія русскихъ народностей“, куди належить також більшість населення Галичини. До прилучення східної Галичини змагала вже давно одна з російських політичних партій і вона знайшла підпору в однім з політичних напрямів у Галичині,

в так званих „москвофілах“. В такім дусі підготовано верховодячі круги, а мілітарному зайняттю Галичини товаришили численні заяви, що вказували на задумане прилученне східної Галичини до Росії „по русскимъ началамъ“, які одначе „буде уводити ся в житте з належною повільністю“. Сі слова, які сказав генерал-губернатор гр. Ю. Бобринський в часі прийняття польської депутації дня 10 вересня 1914 р. у Львові, ще виразнійше передавали думку поклику головного команданта „до русскаго народа“ з 5 серпня 1914 р. В сім поклику стояло: „Спадщина святого Володимира, земля Ярослава Осьмомисла, князя Данила й Романа, яка скинула з себе ярмо, підносить прапор єдиної, великої, неподільної Росії“ (стор. 9). Імена князів уже вказують, що Росія хотіла „соединити“ й угорську Україну. Таким робом задумувала Росія зєдинити у своїй державі всі українські землі й ніщо не перешкаджав тому плян утворення автономної Польщі, яка — в противенстві до того, що вже навіть досі зробили осередні держави з кривдою Українців — мала обіймати лиш етнографічну польську територію (без української Холмщини). Етнографічними польськими межами обмежував автономну Польщу й проєкт польської автономії трьох міністрів. Маклакова, Щєдловітова й барона Тавбе.

Чому так дуже завзяла ся Росія прилучити австро-угорські українські землі до своєї держави, відомо нам добре. Не для добра України. Незайвим доказом націоналістичних московських посягаць під сим оглядом можуть бути дві статі якогось Дмитра Муретова п. з. „Ерос у політиці“ й „Великий і малий націоналізм“ у січневім зошиті ліберального місячника „Русская Мысль“ з минулого року, органіану відомого Петра Струве. Перша статя може бути збанком холодної води на голову сих оптимістів, які не стратили ще надії, що в Росії можуть уложити ся умови корисного розвитку української нації. Ось вона:

Ерос у політиці.

Се викривленне націоналізму уважати любов до свого народу за моральне відношенне. Не можу любити чужих жінок так, як свою власну, а чужі народи любити так, як мій, бо любов, про яку говорю в сих разях, заперечує щодо своєї істоти рівність відносин. Щодо своєї істоти вона є нерівністю, несправедливістю і пристрастю. Націоналізм се пристрасть, яка не терпить ніякої рівности. Як

можна приступати до нього з приписами рівноправності? Націоналізм не має претенсії до справедливості, а кожного разу, коли хоче довести об'єктивно й логічно кращі прикмети свого народу ніж усіх інших, вибирає ся у форму, чужу його істоті. Такі докази в своїй основі схоластичні, себо їм недостає значіння переконуючого висновку: націоналізм розбиває аргументації славінофіла та зречеть ся їх, але не зречеть ся свого висновку, він не покине віри в свій народ.

Щирий і свідомий своєї істоти націоналізм не боїть ся признати ся, що він не може довести, а навіть вяснити підстави свого життя і своєї любови до свого народу. Доля націоналізму щодо сього така, як доля кожної особистої любови.

Чи неморальною є пристрасть, яка творить істоту націоналізму? Вона ні моральна ні неморальна; ні не є чеснотою ні провинною. Божеська вона, чи чортівська? Чи має обличчя Христа, чи антихриста? Ні се, ні те. Вона є глибоко людською і — трохи забігнувши наперед — геніяльною. Корисна, чи шкідлива? Ні одно, ні друге. Вона діяльна, вона є формою народньої свідомости, поза чим не може бути жадної національно творчої діяльності. Вічна вона, чи пережила свій час? Думаю, що про неї можна сказати те саме, що Сократ сказав у своїм „Бенкеті“ про „Ероса“: „Він не є ні смертним, ні безсмертним, але одного й того самого дня цвіте й живе та вмирає і оживає наново“.

Чи в наших очах не вмер безповоротно, як здавало ся, вже похований московський націоналізм? Загалом дивно сходять ся наведені дефініції з дефініціями Плятонового Еросу. „Він ані добрий ані гарний, але не думай тому уважати його мерзеним або злим“. „Він не є ні людиною, ні Богом, але чимсь, що стоїть по середині між смертним і безсмертним: він є великим генієм“. „Чим він корисний для людей?... Він є Еросом уродивим“ — ми сказали-б: творчого уформування. — — —

Що є Ерос відповідно до Плятової науки? Він є пристрастю до індивіду. Сим відрізняєть ся від чесноти, яка є досягненням загально-добраго, ідеї добра. Пристрасно любити значить сліпо любити, поза розум і поза межі його понятя. У сій сліпоті, у сім позбавленім розуму характері Еросу лежить його сила та його небезпека. А коли предметом такої сліпої любови, що проходить мимо розуму та справедливости, стане не поодиноким людиною, а цілий народ, тоді повстає політична екстаза (одушевлення): — націоналізм: Тому мусить він деколи входити в суперечність з об'єктивними нормами права та справедливости, а деколи навіть викликати ненависть против інших народів і „погордити“ — як каже Плятон — „всіма звичайними правилами життя і порядности, якими хвалив ся давнійше“.

Для кого порядність і уміркованість значать останнє слово мудрости, той буде все відносити ся з ненавистю і погордою до сеї величезної та позбавленої розуму історичної сили. Теоретичний націоналізм, себо філософська наука про націоналізм, може й мусить містити ся в усправедливленню сеї пристрасної любови, в усправедливленню Еросу в політиці, яко творчої сили, яко стану, в який попадає душа народу, коли хоче родити, сповнена величезним генієм. Хвилево не представляю собі задачі такого усправедливлення, одначе ми переживаємо час, в яким умерлий і, як здавало ся, вже на все похований Ерос пробуджуєть ся в московських серцях. І вже почуваємо ми той божий страх і те дріжання, яке відчуває він, коли ростуть йому крила, як образиво висловлюєть ся Плятон. Ми хочемо тільки відкрито й міцно поставити визнання нашого націоналізму. З огляду на страшну небезпеку, яку переживаємо, мусимо гордо й понад усяку міру, установлену законом і розумом, любити наш народ, наш шлях і нашу думку в історії.

Московський націоналізм не має жадної претенсії до справедливости! Він стоїть поза добром і злом і „мусить деколи попасти в суперечність з об'єктивними нормами права та справедливости“. Так, він мусить деколи „навіть викликати ненависть до інших народів“.

Отся статейка Муретова се властиво тільки вступ до його другої статі на тему непримирености українського й московського націоналізму. На сю непримиреність указує вже сам заголовок:

Великий і малий націоналізм.

...„Питання про українську й московську національність се питання, які виключають себе. Хто уважає Українців (Малоросів) окремою національністю, заперече саме через те їх приналежність до московського народу. Хто твердить, що народня мова України се українська мова, той заперече національне значіння московської мови для неї. Хто твердить: національна література України се література в українській мові, той відбирає Українцям право уважати Пушкіна, Гоголя і Толстого своїми письменниками; для такого історія Велико-руси вже не є історією Українців, а Україна не має жадної участі в традиціях хоробрости й самопосвяти, які сотворила найбільша держава у світі...“

Є важні ріжницї, які усправедливлюють розділ на різні народи, а є і неважні ріжницї, які не усправедливлюють такого відокремлення. Є великий націоналізм і є малий націоналізм, який неважні питоменности степенує до окремої національної свідомости. Коли я кажу: я Москаль, я кажу сим заразом: я не Німець. І такий розділ людства на части усправедливлений, бо Москаль і Німець ріжнять ся в дуже істотних і цінних річах. Німцем може стати Москаль тільки тоді, коли втратить своє людське означення, свою правду. Українство не вдержить такого іспиту. В Галичині було се можливе, бо там свідомість: я Українець — протиставила ся Німцеві, Мадярові й Полякови. В Росії мусіла-б вона існувати в противенстві до московської, бо противенство до „великоруської“ етнографічне, не культурне, значить, не національне. Таке протиставлення або руйнує українську свідомість або стягає її до тої сумної психології, якою відзначаєть ся українофільство...“

Дві культурні справи для одного культурного процесу — се-ж неможлива річ. І треба мати відвагу сказати: ріжність мови веде до розділу культурного процесу. Коли є **одна** російська культура, мусить і її мова бути **одна**. Ми не хочем, аби Пушкіна читала одна частина „руссаго народа“ в перекладах. Мовою школи може бути тільки культурна мова. Як довго не було жадних національних культур, так довго могла бути тільки латинська. Тепер можуть бути ними національні мови, але тільки такі, за якими стоять великі культури. Націоналізм мусить бути великий — або він не повинен загалом існувати.

Великі нації повстають наслідком повільного процесу: через зверхнє відокремлення і внутрішнє вирівнання. При сім внутрішнім вирівнанню загигає де що, що миле нашому серцю; одначе сього домагаєть ся історія. А колиб український народ поставив нам дійсно питання; де-ж є Мати-Україна? ми відповіли-б йому: Мати-Україна є там, де находить ся великий Новгород з своїм молодшим братом Псковом, де находить ся славне рязанське князівство: в історії Росії, як незабутня щодо своєї принади сторона й конечна умова її теперішньої великоти. ...Росія є доти одноцільною, доки одноцільним є „русскій народъ“.

„Сї проби московської філософії вистарчать, — каже проф. Рорбах. Коли московський націоналізм топче ногами право інших народів, се дієть ся саме тільки з „пристрасної сліпої любови до власного народу“, отже сим „Еросом“ у політиці здобуває заздальгідь усправедливлення кожний з його злочинів! Якими невинно-наївними дітьми є наші всенімці, наші найскаженіші анексіоністи поруч пана Муретова! Одначе коли візьметь ся під увагу, яку ролю відграє в російськім духовім життю така часопись, як „Русская Мысль“, мусить ся взяти досить поважно сї виводи Муретова, ще поважнійше ніж подібні заяви напр. наших всенімців.“

„У своїй другій статі, а саме про українське питання, освітлює нам Муретов попередньо розвинені думки так виразно, як се тільки можливо. Він дозволяє собі скинути останню маску й виявляє в повній наготі не тільки загально-російський, але виключно „великоруський“, себто московський націоналізм. Коли до Українців, тридцятьмільонового народу, кличуться просто: ваш націоналізм малий, отже неусправедливлений, і відмовляється їм навіть права рідної мови в школі, а на відшкодування призначається їм великодушно сторінку з славної історії московських насильств, так виявляється тут та доля, яку придумав великоруський націоналізм також іншим своїм „малим братам“. Може знайдуться деякі читачі, які дивуватимуться тим, що між Великорусами й Українцями існує загалом різко або навіть собі противно усупісблений націоналізм. Чейже трапляються „свідомі річи“ учені не тільки в Росії, але також і в Німеччині, які з міною, буцім-то вони обдумали справу, заперечують характер українського питання яко загалом дуже важної та поважної проблеми для Росії, як і для європейської політики. Чому се робиться в Росії, легко побачити. У Франції й Англії, де, не зважаючи на загальне незнання географії, все-таки частійше бистрий є погляд на політичні реальності заграницею, зовсім не трактують Українців яко, так сказати-б, „винайденої нації“, тільки знають, що тут міститься велика російська трудність для теперішності й ще більше для будуччини. Муретов яко Москаль оцінює досить поважно український рух, коли він кличе до Українців: Не можете мати жадного націоналізму, бо ви замалі! Які непослідовні є фанатики й рапсоди великого, себто московського націоналізму в Росії, се виходить з того, що вони, правда, уважають Українців з їх 30 мільонами незначними, щоб мати національні цілі, але Сербів і Чехів, хоч одні й другі виносять ледви третину того, що Українці, хвалять за їх націоналізм і їх піддержують“ (Стор. 37—38).

„Московський націоналізм лишиться на все таким самим щодо своєї істоти й щодо своєї цілі, а по війні потопче він своїми ногами сильнійше ніж коли серед своїх границь усе „чужоплемінне“, бо невдачу сеї війни припишуть „інородцям“! Вони заплатять воєнне відшкодування, яке наложиться на них Великорос у формі примусового вивласнення просторих земельних посідастей на поселення великоруських мужиків на Заході: вже довершені „ліквідації“ й масові заслання чужоплемінних „утікачів“ на Сибір се достаточний доказ сього“ (стор. 38).

Відношення Муретова до українського націоналізму се відношення широких російських кругів типу Струве до української справи. Вірно відмічує у своїй книжці проф. Рорбах, що винародовлює інородців у Росії не тільки саме російське правительство, але й московська суспільність, з лібералами на переді. Не автономії відмовляє Московщина Україні, не більших політичних прав, ніж були досі, але навіть права бути собою — Українцями. Між становищем Українців і посяганням „великого націоналізму“ на „малий націоналізм“ не може бути примирення. Як що не відпаде яка українська територія від Росії в теперішній війні, між Українцями, що лишуться в тій державі, й московським націоналізмом закипить боротьба на життє і смерть і ми певні, що „малий націоналізм“ віднесе світлу перемогу.

Поневолені нації й українська справа.

Держави почвірного порозуміння відкинули пропозицію президента Сполучених Держав Америки — Вільсона почати мирові переговори з осередніми державами. В своїй відповіді вони покликалися між иншим і на те, що хочуть продовжувати боротьбу за „увільнення малих націй“. Безсоромнійшої брехні від сього твердження почвірного порозуміння тяжко знайти в історії дипломатичних переговорів. Ще задовго перед війною Франція приготувала в „неутральній“ Бельгії воєнну базу для нападу на Німеччину. Росія від 1908 р. систематично використовувала Сербію для загроження Австрії, примушуючи наддунайську монархію майже безупинно держати змобілізованою частину її армії. Росія-ж не дозволила Сербії задовольнити домагання Австро-Угорщини після убиття престолонаслідника Франца-Фердинанда й поспішною мобілізацією цілої своєї армії зробила війну неминучою. Росія-ж примусила й Румунію напасти на Австро-Угорщину. Але найсмійнішими роблять твердження почвірного порозуміння про „увільнення малих націй“ знущання над дійсно неутральною Грецією.

В своїх відносинах до малих націй Європи правительства держав почвірного порозуміння, цілком природно, не могли бути інші ніж до поневолених націй у власних державних межах. Столітнє поневолення Ірландців Англією, англійська господарка в Індії, Єгипті, в південній Африці й т. д. відома цілому світу. Не ліпше господарюють і Франція з Італією в своїх африканських колоніях.

Але клясичною країною поневолених націй є без сумніву Росія. Недавно представники поневолених націй Росії звернулися з скаргою на нелюдські переслідування тогож самого російського правительства, яке згідними його англійськими та французькими помічниками збирається увільняти нації, розуміється, поза межами російської вязниці народів!

В свій час російські часописи з обуренням писали про брехливість петиції поневолених націй до Вільсона, тепер її правдивість стверджують в Державній Думі. Говорачи в справі виключення з числа членів Думи польського посла Лемпінського, Литовець Янушкевич між иншим заявив: „Лемпінського винуватять в тім, що він підписав петицію до Вільсона, але той документ підписали чейже й представники інших націй і я, яко литовський посол і представник демократії, стверджую, що все написане в сім документі правда. Представники поневолених націй примушені були звернутися до Вільсона тому, що Дума національними питаннями не займається...“ Про сеж говорив і Чхенкелі... щож стоїть у петиції до Вільсона? Те, що російське правительство нарушило всі людські й нелюдські закони у відношенню до цілого ряду націй. Так про сеж говорило се багато разів і з сеї думської трибуни!..“

До того, що говорить се з думської трибуни, російське правительство, правда, прислухується се дуже рідко й, коли воно тепер удає, ніби-то хоче змінити або принаймні хоч трохи ослабити свою варварську політику супроти поневолених націй, то для сього є важнійші причини від думських промов. Осередні держави вже увільнили частину поневолених націй, що заселяють західну частину Росії. Майже ціла територія литовського народу, велика частина земель, заселених Білорусинами, й кавалок української території (завбільшки Галичини) вже зайняті військами Німеччини й Австро-Угорщини. На окупованих територіях мають се народи принаймні пресу (крім українського) й народню школу в рідній мові. Так напр. Українці мають на австрійській займанщині-Волині понад 25 народніх шкіл. Добре розвивається шкільництво і в Білорусинів та Литовців. Щоб ослабити вражіння того, що під пануванням Німців бувшим підданам Росії живеться вільнійше ніж під тяжкою рукою „матушки Росії“, правительство починає кидати крихти національної волі поневоленим народам. Литовцям правительство починає нишком говорити навіть про автономію, Білорусинам дозволило видавати в Петербурзі дві часописи й дало деякі

концесії в справі організування втікачів; Жидам дозволило відкрити кілька гімназій; навіть мусульманам дозволяє відкрити свої народні й вищі духовні школи; одним лиш Українцям, коли не рахувати тижневника в Москві „Проміня“, не дало нічого крім невеличких і непевних обіцянок на полі шкільництва. Відношенне Росії до Українців є тим більш обурюючим, що російське правительство сміє поводити ся таким нечуваним способом з багатоміліоновим народом. Але саме велике число української нації та безмежний простір зайнятої нею території роблять в деякій мірі для Українців національну боротьбу тяжшою ніж для інших націй. Менші нації на заході Росії злучені з центром держави в деякій мірі вже по фізичному закону, по якому більше тіло притягає менше. Відокремленне західних поневоленних націй від Росії було можливе лише шляхом світової катастрофи. Цілоком инакше стоїть справа з Україною. Її власна вага є настільки великою, що вона може відірвати ся від російського центру при евентуальнім його ослабленню шляхом самого лише нормального розвитку українського народу. Сепаратизм інших поневоленних націй був таким робом для цілоти Росії в більшій чи меншій мірі випадковою небезпекою, — український сепаратизм був і є для Росії постійною небезпечкою. Тому то російське правительство й націоналісти завжди звертали свою головну увагу та свої зусилля на зміцненне свого становища на Україні. Такої запеклої витривалости в своїй русифікаційній діяльності, як на Україні, не розвинули Москалі серед жадної поневоленої нації. Політика російського правительства й тактика російських шовіністичних організацій на Україні були постійнішими й послідовнішими ніж деінде. Часові полекші й обіцянки на Україні дає правительство дуже неохоче й лише в разі крайньої потреби, бо боїть ся, що вони можуть бути лише початком загостреної боротьби за головні національно-політичні домагання Українців. Тому то й тепер, коли правительство, потрібуючи в тяжкій війні помочи всіх підданих Росії без ріжниць національностей, дає полекші й обіцянки иншим націям, Українцям воно нічого дати не хоче.

Російське правительство й націоналісти хочуть за всяку ціну відсунути розв'язанне українського питання, але чим пізнійше воно буде розв'язане, тим рішучійшим і грізнішим для Росії буде се рішення української справи.

М. Троцький.

Росія та Греція.

(Докінченне)*.

Спільними заходами австрійської й англійської дипломатії вдало ся спаралізувати геленофільський вплив грекофільської партії на Олександра I й обробити його політичний настрій таким чином, що він почав байдуже ставити ся до полагождення грецької справи, а разом і зайняв уміркованіше становище щодо Туреччини. Що торкаєть ся грецького питання, він обмежував ся лишень отсими домаганнями: амнеції політично скомпромітованих, свободи віри й особистої безпечности. Але він не признавав грецького постуляту державної самостійности, хочаб навіть і в формі васальної залежности від Порти. Таке його становище до визвольних прямивань і домагань Греків викликало велике незадоволенне в Каподістріяса та спричинило незабаром значне охолодження поміж царем і ним, яке по тому скінчило ся повним розривом особистих зносин і навіть відставкою сього російсько-грецького діяча та провідника згаданої вище грекофільської партії при петербурзьким дворі. Вплив на се мав очевидний упадок сеї партії та перемога над нею противника Каподістріяса й Татищева.

Причиною занепаду грекофільської партії при царським дворі були головню дві обставини з области загальної та внутрішньої політики Росії: насамперед незвичайно опозиційне становище Туреччини щодо втручань у справу полагождення її спору з Греками. Порта, яка згоджувала ся на

російські домагання щодо наддунайсько-румунських господарств, абсолютно відкидала кожду інтервенцію з боку Росії в справі полагождення грецького питання. А царизм, осягнувши те, чого бажав у справі приднуайських князівств, розумієть ся, не дуже вже турбував ся долею грецького народу та його визвольних прямивань. Другою обставиною, яка дуже вплинула на охолодження придворного грекофільства в Росії, був факт з внутрішньо-політичних відносин у царській імперії: поява перших тайних революційних гуртів з виразною проти-самодержавною тенденцією, спрямованих проти необмеженого царського абсолютизму. Сей факт, а до того ще й перші прояви революційного настрою в Польщі спричинили рішуче охолодження в петербурзьких сферах до тайних революційних грецьких „гетерій“.

Таким чином занепало царське „геленофільство“ та розпала ся придворна грекофільська партія в Петербурзі. Серед таких обставин царь Олександр I розійшов ся остаточно з Каподістріясом, що покинув російську службу. Офіційна Европа саме входила під прапор абсолютистичної реакції, одним з найголовніших представників і віроісповідників якої був Олександр I. На європейським конгресі сеї міжнародної реакції проклято, як грецьке повстанне, так і романський революційний рух, відгороджуючи удержанне „старого ладу“ в південно-західних частинах Європи.

Одначе, не зважаючи на всі спроби з боку Туреччини й Росії якось обійти грецьке питання, се останнє поволі набувало міжнародного загально європейського характеру, що було причиною нового зацікавлення ним з боку царського правительства. Бо царизм засадничо не міг допустити, щоб грецьку справу остаточно полагоджено без нього, не кажучи вже про те, щоб проти нього. Тому на черновецькій конференції (1823 р.) царь Олександр I між иншим признав європейський характер і політичне значінне грецького питання. Тому потім за почином Росії мала відбутися спеціальна конференція європейських держав для дипломатичного обговорення сеї невідложної справи. Тому врешті у січні 1824 р. царське правительство виступило зі спеціальним меморіялом про грецько-турецький спір. Росія сама все ще була в стані дипломатичного розриву з Туреччиною, який, як се вже нам відомо з попередніх частей сього нариса, спричинив саме вибух грецької революції в 1821 р.

Виступаючи з ініціативою європейського полагождення грецької справи, Росія вибрала компромісовий шлях, що уможливував їй відновленне дипломатичних зносин з Портою. Поміж турецькою Скилею: удержання давнішого status quo в Греції та грецькою Харибою: домагання абсолютного відокремлення від Туреччини й утворення самостійної грецької держави — царизм дипломатично хитав ся з власним проєктом полагождення грецького питання, який найбільше відповідав інтересам російської балканської політики. Бо він запропонував утворенне з Греції трьох власних грецьких держав-князівств, а саме: одного зі східної Греції з Тесалією, другого з західної Греції з Епіром і третього з південної Греції з Мореею та Кретою. Грецькі острови мали дістати міську самоуправу. Туреччина мала діставати від сих грецьких князівств щорічну грошеву данину, а крім сього й на будуче мати в них кілька власних твердинь. Нові ж грецькі князівства мали користати з політичної свободи, мали свою флоту під власною флягою. Їх представником у Царгороді мав бути грецький патріарх, політичне положенне якого щодо Порти проєктувало ся міжнародно-правно унормувати.

Одначе сей хитро-мудрий проєкт царизму не був нікому до вподоби: він не задовольнив ні Європи, ні Туреччини, а найменше, розумієть ся, подобав ся Грекам, для яких означав за-пропащенне їх заповітних національно самостійницьких прямивань. Загальне політичне вражінне, викликане ним, добре схарактеризував цитований вже тут історик Греції Гердберґ, кажучи: „Так отже пізнали ми, що утворенне якоїсь дійсної, зовсім вільної грецької національної держави не гармонізує з інтересами Росії у Леванті; що російська політика значно більше прямиє до того, щоб анальоґічно до румунських господарств також і на півдні Туреччини повстало кілька слабих

* Пор. чч. 133 і 134.

суверенних державних устроїв, які-б потім вельми добре можна було використовувати як новий двигун проти Туреччини" (IV, 282). В наведеному цитаті Герцберг дуже добре підкреслює основну рису російської протитурецької політики на Балкані: а саме — плянову, так сказати, атомізацію майбутньої спадщини після „хворої людини“. Царизм добре розумів, що аби його шлунок зміг проковтнути сю заповітну добичку, він насамперед мусить її відповідно доцільно роздробити та розчленувати.

Одначе Європа дуже швидко зорієнтувала ся щодо сих кінцевих мет „визвольної“ політики царського правительства на Балкані й зі свого боку рішила енергично гальмувати протитурецькі апетити царизму. Саме на ґрунті розпізнаного антагонізму до російського імперіялізму в західно-європейських державах виринула думка утворення з Греції справді та зовсім незалежної держави.

Великий вплив на сей зворот офіційної європейської політики щодо Греції мав величезний зріст громадянського „геленофільства“ серед західно-європейських народів, особливо в Англії, найбільший письменник якої, поет „всесвітньої туги“ — лорд Байрон, чинно заманіфестував свої симпатії до грецького визвольного руху, вступивши в ряди добровольців у цілі здобуття грецької самостійності. За його прикладом поспішали добровольці до грецької національно-визвольної армії майже з усіх європейських країн і зпосеред усіх народів...

Зрозуміло, що неслушно було-б ідентифікувати романтичне геленофільство європейського загалу з політичним „грекофільством“ західно-європейської дипломатії. Бо коли перше було щирим проявом симпатії до національно-визвольних прямивань грецького народу, друге здебільшого було лише профілектичним знахідком протицарських заборччих замірів щодо Балкану. Се було отже „грекофільство“, мовляв, на злість царизму та Росії. Дійсно-ж визвольне та самостійність Греції грали в ній цілком підрядну роль.

Загальна дипломатично-політична атмосфера, в якій опісля розвивало ся грецьке питання, де в чім дуже аналогічна та подекуди нагадує відношення великих держав почвірного порозуміння до Греції під час війни. Тепер, як і тоді, Греція насамперед є та була експериментальним криком дипломатичної вівісекції для власного вжитку.

Аналогія поміж тодішнім і теперішнім положенням грецького питання заходить подекуди й щодо політичної орієнтації грецького загалу. На шкоду грецького народу так само, як тепер, і тоді не було осереднього політичного зєдинення. Навпаки існувало кілька політичних головних течій, отже орієнтацій. Переважаючою та найтривкішою, не зважаючи на всі зневіри й сумні досвіди, лишала ся русофільська течія. Час від часу вона занепадала, але після вибуху кожної нової російсько-турецької війни знову виринала, відсуваючи на другий плян англо- та франко-фільські партії й орієнтації. Росія-ж знаменито використовувала сю „слабкість“ Греції до себе та вміло роздмухувала без перерви полум'я русофільських симпатій серед грецького загалу. Фактично ж вона робила для полагождення грецького питання вельми мало. Дипломатичні конференції, які царське правительство почало скликувати з сього приводу наприкінці панування Олександра I, властиво більше гальмували остаточне рішення грецької справи, ніж причиняли ся до її переведення. Їх основним завданням було ослаблення дипломатично-політичного впливу західно-європейських великих держав на се питання. В дійсності відношення Росії до грецької справи, як зрештою й до інших балканських національно-політичних питань, нормувало ся її відносинами до Туреччини: царизм був тим байдужнішим до перших, чим ліпше вдавало ся йому безпосередньо обдурювати Порту та навпаки. Загалом він послугував ся сими справами здебільшого для залякування та тероризування „хорої людини“, стараючи ся ще перед її смертю загарбати, як мога, найбільше з її спадщини.

Ми бачили вище, як саме наприкінці царювання Олександра I дійшло до значного охолодження поміж Росією і Грецією та й чому саме се стало ся. У звязку з сим підняли ся у Греції акції англофільської партії й настав зрозумілий за-

непад русофільської партії. (Напр. спроба Варвакіза зорганізувати в 1824 р. нову русофільську партію під проводом знайомого вже нам добре гр. Каподістріяса — кінчила ся новим фяском).

Се був час, коли Росія у грецькій справі опинила ся нараз у повнім дипломатичнім осамотненню, коли Англія виступила проти неї з сього приводу зовсім відкрито, а єдиний її дотеперішній партнер у турецьких справах — Австрія (Метерніх) також покинула її, висловлюючи ся за повною державно-політичною незалежністю Греції на випадок, як що не можна-б було удержати щодо неї колишнього турецького *status quo*.

Одначе се осамотненне Росії щодо Греції тривало недовго. Миколі I незабаром вдало ся щодо сеї справи зблизити ся до Англії. Дипломатична формула сього російсько-англійського *modus vivendi* мала такий зміст: „Забуттє минулого. Повне довіре поміж обома правительствами. Тайність“.

Одним з перших вислідів сього порозуміння був тайний російсько-англійський протокол (з 4. IV. 1826) у грецькій справі, яким проєктувало ся злучення Греції персональною унією з Туреччиною як ленної, все-ж-таки держави. Сей проєкт став ся вихідною точкою для остаточного полагождення грецького питання під державно-політичним оглядом. Одначе порозумінне з Англією не перешкоджувало Росії на власну руку вести в Греції стару пропаганду в чисто царофільським дусі й загалом енергично впливати на громадські політичні орієнтації серед грецького загалу (напр. форсування свого кандидата гр. Каподістріяса на грецького президента тощо).

Ми лишасмо на боці дипломатичні перипетії грецької справи протягом двох літ (1826—28 рр.), під час яких її невпинно обговорювали та розглядали петербурзьке, лондонське та паризьке правительство. Переходимо відразу до російсько-турецької війни з 1828—29 рр., у звязку з якою сю справу врешті полагоджено. Адріанопольський мир, яким ся війна скінчила ся, признав Греції державно-політичну незалежність. Стало ся се головно під натиском західно-європейської дипломатії, яка таким чином хотіла спаралізувати агресивні заміри царизму щодо сеї балканської країни; царизм же знов, обскубавши Туреччину, бажав винагородити її своєю великодушністю і ставив ся тому так байдуже до справи грецької самостійності (а саме до означення докладних границь майбутньої грецької держави), що се викликало нову загальну зневіру й обурення проти Росії серед грецького народу.

Одначе він не полишив у спокою ново-утвореної грецької держави. Навпаки він стежив уважно за розвитком краєвих політичних відносин в неї й енергично піддержував на власну користь внутрішні партійні суперечки у відновленій Греції. Тимчасом дипломатичні зносини Європи з Туреччиною знову сильно змінили ся. Грекофільство було дуже коротким епізодом у ній. Антагонізм до Росії з приводу її невпинної заборчости щодо Туреччини привів західно-європейські держави до турко-фільської орієнтації, що своєю чергою вплинуло на оживлення русофільства серед Греків, особливо у звязку з кримською війною (1853—54 рр.). Греків були переконані, що неминуче розпадеться ся на сей раз османська імперія. В них знову прокинули ся мрії про можливість відновлення колишньої Візантії під грецьким стягом. У кожному випадку вони сподівали ся принаймні територіяльного приросту своєї держави на рахунок „хорої людини“, що розкладала ся. У результаті вони знову поставили поліпшення своєї долі на царську карту.

Одначе на сей раз карту побито раніше, ніж поставлено, про що зрештою незабаром переконали ся самі Греки з англійських „синіх книг“ з 1854 р., в яких опубліковано дипломатичні документи, що зовсім недвозначно представляли справжнє відношення царизму до грецького питання під той час. З них Греки довідали ся, що ще до вибуху кримської кампанії царь Микола I у розмові з англійським послом при російським дворі вельми рішучо висловив ся против їх византійських мрій, зазначаючи, що він ніколи не допустить, аби на руїнах Туреччини відновлено византійську державу. Але Греки довідали ся з англійських „синіх книжок“ ще щось инше, для

їх сучасности важнійше від історичних мрій про Велику Грецію. Вони побачили чорне на білім, що царизм є ворогом грецької державної самостійности загалом, що він з примусу допустив повстання грецької держави лише яко необхідне зло, але що він старатиметься за кожну ціну унеможливити дальший її зріст і розвиток, що саме в сій точці, ворогуючи з приводу східної справи, Росія й Англія вповні згоджують ся та порозуміли ся. У згаданій вже розмові царь Микола I виразно та ясно зазначив англійському послови, що дальше поладження східного, себто турецького питання в ніякім випадку не може стати ся шляхом побільшення існуючої грецької держави.

На сей раз самі Греки зрозуміли врешті, що від царизму не мають чого сподівати ся, що царське „визволювання“, по-слідовно переведене, загубило-б не лише їх політичну, але й національну самобутність. Після кримської кампанії вони відвернули ся від Росії. Своє дальше визволювання опісля вони рішили оперти на певнім і міцнім ґрунті італійського гасла зєдинення батьківщини та її державно-політичного усамостійнення: „fará da se“, себто здобуття майбутньої долі для свого народу власними силами. Н. В.

3 поезій полоненого О. Кобця.

На святах.

Мент чудовий, надзвичайний

Мент настав:

Янгол в білім світлосляйний

Надлітав;

Панна в білім — янгол юний,

Весь — краса,

Сколхнув шлячки — струни

Деревця.

Тихенько,

Легенько,

Як мрія

Зорів, —

Торкалась так шлочок панна;

Свічками —

Зірками

Засяла,

Заграла

Ялинка, роскішно убрана.

Квітками

Пишлась,

Огнями

Сміялась

І в вічі душі зазірала;

Будила

Минуле,

Пестила

Все чуле, —

Найкращій мрії збирала.

*А потім... То сон був... Який же він гарний!
Дарма, що втопив в собі дійсність сумну,
Сховав в срібних водах день сірий, примарний,
І туго нестримну й печаль навісну.*

*Сріблестим дощем крапельки-перлипки
З роялю зпід струн золотих полились;
З сном, з срібними хвилями, з сяйвом ялинки
В гармонію дивну сплітались, сплелись...*

*Сивенький дідусь з молодечим завязттем
(Як мало тепер в на світі таких!)
Данину юнацьку урочистим святам
Приніс в колядках мельодійних, дзвінких.*

*Стрибала Дадуся маленька навколо,
Найбільше утішена з свята мабуть;
В захопленні всім шебетала, що „сколо
І татко додому взе має плибуть.“*

*В той час десь далеко, з Сибіру, з неволі
Дух татка скорботний сюди завитав
І настрої присутних святочний поволі
Серпанками смутку вбірав, уортав.*

*В мить ту гарну, тихозору,
В мить святочного спокою,
Скрикотун якийсь знадвору
Вбравсь до тихого покою.*

*Сипле сірими словами,
Як лускою, мушайками...
Шкода дуже, шкода сильно
Тих, хто слуха його пильно.*

*А між иншим, хай сокоче,
Може серденько жіноче
Тільки й слуха, тільки й хоче
Слухати „скри-ки-ки“ сороче...*

*Та... Мій Боже! В те повірять —
Значить віру спроневерять,
Віру ту, з якою досі
Лекше дихалось, жило ся.*

*Отже — думку ту шалену
Кину геть як навіжену —
Вірить буду — й тим, хто слуха,
Скрикотання ріже вуха!*

*День одсвяткований,
Свято кінчаєть ся;*

*Хто ланцюгами неволі нескований,
Тут ще лишаєть ся.*

Тікають,

Зникають

Промови

Святкові, —

Поасла ялинка блискуча;

І знову

Промову

Тужливу,

Жалливу

Заводить печаль невситуча...

*То сон був прекрасний, то сон був чудовий,
Як сон, він розвіявсь, як вранішня мла;
Зявила ся дійсність, як привид суровий, —
За грати, за грати когось повела...*

Також не дурні.

(Російські дотепи).

Доброго рана, Ваше превосходительство! Як почуваете себе? Хе,—хе, а подивіть ся лише, які новини — забалакав секретарь, підстаркуватий чоловяга, уходячи до свого патрона в кабінет. Генерал Поцугайв мигикнув, насадив окуляри і, продивившись те місце, де стояло: пісні дні у Німців, — додав незадоволено: „чортова культура — впяць щось замислила! І що ви мені, Петро Іванович, тичете у вічі, казна що! От краще сказали-б, що гарного у вас, — як жінка, діти? А то дратує лише нерви“!... Він був великий патріот, Німців ненавидів до краю — не міг нічого чути про них.

— Хе—хе, прошу вибачення, що потурбував. Але ж справа потребує уваги. Осмілюсь запевнити вас, що німота затіяла недобре щось. Незабаром мабуть почуємо вже звітки з фронту, що Німці йдуть до скажених настулів не тільки пня, але й голодні. Відомо, що голодна людина робить ся лютою. Отже вам безумовно рахують на се: голод буде ще кращим засобом ніж спирт. Отже сьому треба запобігти. Не можна гаяти часу, бо нас знову почнуть називати „варварами“. Реформа необхідна; лише треба її пристосувати до рідного ґрунту. Треба показати, що й ми не дурні, що наш народ має свій власний, величній дух. Треба заткнути пельку тим, що ганьблять нас, наше життя!...

— Гм-м-м, се м—м... мможливо! промимрило пузате „Його Превосходительство“.

— „Як що дозволите, я вам покажу зараз — хе... хе... мій проєкт до сього... Ось тут, як бачите, я пропоную не 3, а 4 „пісних“ дні на тиждень — я роблю сим крок далі. Се вже своєрідність, оригінальність! А потім я всю вагу покладаю на церкву, на наших добрих христіан і їх високонудрих пастирів! Я вже приготував і відповідну проповідь для них на тему: „горі імієм серця“ або „не єдиним хлібом жива людина“. Вийде все знаменито! Православні з радістю понесуть сю жертву, бо тож — на благо „атечества“. Лише... як Дума, чи затвердить?

— Ну, та то вже не турбуйте ся, буде гаразд, відмовило переконане вже Превосходительство. Так, дійсно, се буде дуже гарно. Ми зміцнимо сим дух нашого народу! Ну, тоді-ж держись, вороже!

Через Думу проєкт пройшов. Правда, дехто попробував там сперечатись, але йому не дали багато говорити...

Одного разу, приблизно через місяць, саме в пісний день прийшов генерал до „присутствія“ розмочений, темний немов хмара (гадка секретаря справді здійснила ся). Коверзував увесь час так, що не міг ніхто й підступити до нього! Нарешті секретар підійшов якось боком, непомітно й пошепки на вухо проказав: „Ваше Пр-во, може-б ви перекусили біфштеку? В мене є добрячий“. Се влучило в ціль. Генерал, почувши слово „біфштек“, враз повеселійшав. А коли підів трохи, забалакав уже зовсім по людськи. Він жалів ся, що зовсім охляв, що вже кілька день не спить зовсім від недоїду й що сю ніч приверзло ся йому таке, що годі й казати!...

— „Але-ж цікаво, друже, де ви дістали яловичини? Мої люті бігачі уранці скрізь, шукають хоч „зпід поли“ де небудь купити. Та де вам—нема нічого!“

— „Хе, хе, хе. Се хай між нами буде, Ваше Пр-во. Я в четвер, коли продавали мясо, купив у знайомого різника цілого волика та й положив його у ледівню. От тепер і маю.“

— „Он як? То може-б ви й мені дістали з кілька бугівків? Я-б уже подякував вам“.

— Та... я-б з радістю. Тільки се не така проста річ. Бо-ж бісові баби такі тобі люті, що трохи не побили мене того разу. А одна так зацідила таки кошовкою по пиці. Кричать: „картки треба, таксу—щоб усім однаково було“! Ледви одкараскав ся од них. Ну, та все-таки, то можна буде залагодити... можна...“

На далі генерал з помічниками були завше при говядині. А людям, щоб вони не побили, чого доброго, різниці, роздавали щодня метелики: „Злі наслідки від уживання яловичини“. „Пісними днями“, як бачите, може хвалити ся не тільки Европа.

Полонений Мальований.

Практична школа організаційного життя.

З одного табору в Німеччині пишуть таке про устрій організаційного життя: Минулого тижня в нашім таборі переведено реформу, істота якої полягає в тім, що та політично-просвітна праця, яку вже півтора року ведеть ся в таборі, перейшла в руки полонених. Варто зостановити

ся над тими формами правління, які прийшли на зміну старого порядку.

Як і у всякій державі при корінній зміні підставних законів скликають ся представники народу, які переводять зміну, так і в нашій громаді вибрані були представники від усіх організацій до Установчої Ради, яка перевела реорганізацію в таборі.

Просвітний Виділ, який складав ся із цивільних професорів, мав провід в праці і відповідав за сю працю, тепер зник яко організація, яка управляє таборовими справами. Функції Просвітного Виділу перебрала на себе Генеральна Старшина.

Вищою законодавною інституцією в таборі являєть ся Генеральна Рада (парлямент), яка складаєть ся з представників всіх таборових організацій. Вона збираєть ся раз на два тижні.

Генеральна Рада вибирає споміж себе Генеральну Старшину (таборове міністерство), яка є виконуючою властю й має законодавну ініціативу, веде працю в таборі і відповідає за свою діяльність перед Генеральною Радою.

В данім випадку заховуєть ся той принцип, що народне представництво призначає міністерство, яке має відповідати за свою діяльність перед народом.

Генеральна Старшина складаєть ся з 4 членів президії: голови, який є рівночасно і головою табору (президентом), заступника голови, скарбника, секретаря, а також 10 членів (міністрів), які розділюють поміж себе функції й мають пильнувати за ріжними галузями таборового життя.

Так напр. один із членів Генеральної Старшини має піклувати ся таборовою освітою: школами, курсами, викладами; другий — тими інституціями, які мають на меті розвивати українську штуку: театр, музику, спів; дальше в склад Генеральної Старшини входить представник православної церкви; має свого заступника також національна організація, яка має на цілі відродження української нації; заступлена в Генеральній Старшині одна з чужих націй, яка має свою організацію — жидівська; заступник кооперативних організацій має стежити за тим, аби вони йшли правильним шляхом і щоб їх члени учили ся кооперації не лишень практично, але й побирали теоретичне знання; заступник робітничих організацій, головню членів соц. секц., а також починаючих поволі засновувати ся професійних організацій; представник Січи; представник таборової промисловости: кустарні, малярні; представник таборових підприємств: кіна, фотографій, переплетні і т. д.

Кождий з сих членів відповідає за свою діяльність перед Генеральною Радою і, коли він не відповідає свому призначенню, може бути змінений ранійше речинця, на який його вибрано.

Фінансова сторона табору виглядає так: всі прибутки організацій ідуть до генеральної каси. Перед кінцем місяця кожда організація представляє свій бюджет на найблизший місяць. На підставі сих бюджетів Генеральна Старшина творить загальний і подає його до відома Генеральній Раді.

За правильною діяльністю організаційних кас стежить генеральна контроля, яка складаєть ся з трьох осіб.

По трьох місяцях настають нові вибори членів Генеральної Ради, Старшини, голови табору й генеральної контролі.

Що торкаєть ся бувших членів Просвітного Виділу, вони настільки мають голос у таборових справах, наскільки приймають участь в організаційнім життю.

Так виглядає наша маленька держава. Вона пережила вже одну форму, так сказати б, монархічну, коли всякі розпорядки подавали ся зверху, й тепер перейшла до конституційно-демократичного ладу. Ся зміна має повести працю в таборі по новому шляху, має призвичаїти нашу громаду до самостійно-державного життя і практично познайомити її з формами правління в новочасних демократичних державах.

А. В.

Над Стрипою.

III. До Зарваниці.

(Зміст: Як мене рано збудила жидівська почта. — Як я до вечора оглядав шлях, що провадить від сходу. — Нічна паїка в старім місті. — Крик рудого світла. — Середовище „вістки“ та її глухота. — Віз раненого улана. — Течія відвороту. — Клоніт. — Нічліг. — „Встанайте! Останній жовнір забрав ся!“ — В дощ і болого. — Нековані коні. — Переволока і зміна підводи. — Відворот, чи похід вперед? — Чи військовим потрібне знання політичних справ?).

Два дні був я вдома, де застав усе в порядку, не хибло ні одної книжки, ні одної картинки зі стіни. А третього дня рано ще спав я, як прийшов мій товариш, Жид, і повідомив мене, що т. зв. жидівська почта доносить, що Австрійці роблять несподівано — відворот. Я зірвав ся з ліжка та скоро почав одягати ся, бо не мав найменшої охоти попасти в полон. Інтересно, що найбільшим страхом проймали мене оповідання про те, що московські салдати страшенно смердять, бо смарують обув якоюсь дуже вонючою мастю. Скоро вибіг я на „башти“ (так називається гора між рікою Стрипою і містом, де колись була друга лінія замкових укріплень) і оглянув шлях, що провадить від сходу. Але він був пустий-пустісенький. За яку годину вийшов я знов на „башти“. Сим разом їхав ще в східнім напрямі австрійський обоз, — значить: вістка про відворот мусить бути неправдива. Коло полудня вийшов я втретє на гору — те саме. Але вістки про відворот не притихали. До мене разураз приходили знайомі питати, чи не знаю що про відворот. Я, розумієть ся, знав менше ніж вони. До вечора виходив я ще кілька разів на „башти“ — і все бачив такий самий пустий шлях або поодинокі вози австрійського обозу, що їхали в напрямі на схід. Все, що очі бачили, вказувало на те, що ніякого відвороту нема. А вісти про відворот ставали щораз більш уперті. Мої знайомі, особливо жінки, засипали мене просьбами, щоб їм вистарати ся возів або прийняти на свій віз, якого я, розумієть ся, не тільки що не мав, але й не знав, відки його взяти, бо за віз було дуже тяжко під самим фронтом (бойова лінія була яких 3 кілом. на схід від Бучача, за трибуховецьким лісом).

Як звечеріло, вийшов я на місто. І побачив — судний день. У вузьких, неосвітлених уличках старого, напів спаленого міста, серед згарищ і руїн товпила ся маса народу, переважно Жидів, різного віку й пола. Все перелякане до неописання. Кождий щось диває, кудись пхаєть ся, чогось кричить і метушиться, о щось випитуєть ся інших, які очевидно знають про „ту справу“ стільки, що й він. Тут можна обсервувати той осередок людського стовпища й метушні, де родить ся „вістка“, — вістка, глуха вістка, сплетня. Яка влучна народна номенклатура, що називає вісти „глухими!“ Бо дійсно: кого тут о пояснення питати? Вісти звенять у тій масі, як у найбільш акустичній печері серед гір. Все те освітлює кілька ручних ламп, що тут і там мигає в товпі. Тільки старий кам'яний ратуш, почорнілий від століть, стоїть спокійно серед чорного румовища погорілих кам'яниць і помарнілих зі страху людей: його не можна було спалити. Нараз — серед тої темної метушні й чорної ночі закричало — руде світло. Так: закричало. Іншого слова на се підібрати не можна. То ізза рога довгого ряду кам'яниць показав ся на дорозі, що веде зі сходу, горіючий смолоскип, що ярко горів рудою полуміною й кидав криваві смуги жаркого світла на білі подушки, спаковані на тачках, на ще біліші лиця жінок, на чорні халати Жидів, на темний ратуш. І все притихло: руде, огнем і димом палахкотяче світло смолоскипа перекричало товпу. Щойно тепер можна було почути, як по міським бруку тарахкотіли довгі ряди возів австрійського обозу. Він їхав — на захід. Значить, — „жидівська почта“, що від рана уперто товкла про відворот, була правдива. Довжезні ряди возів увалили ся в місто й сунули на захід. По першім вражінню товпа заметушила ся ще більше. Заметушив ся тепер і я, бо треба було знайти фіру. Головний міст, що провадив до магістрату, був ще зірваний і треба було обходити бічним

мостом. Під магістратом товпив ся також народ, очікуючи „певних“ вістей. Всі попитували за бурмістром, якого не було. Під будинком магістрату стояла якась одна-одинок фіра, що привезла свіжо раненого улана. В зібраній товпі ходили глухі вісти про багато тисяч втрат, які мали понести Австрійці за трибуховецьким лісом. Гук гармат не притихав, а небо почало затягати ся чорними хмарами. Лиця присутних нервовно дріжали й були дуже бліді. Хвилями товпа так притихала, що чути було навіть шарканне сирників, якими запаловано папіроски. Нараз появив ся бурмістер. Всі кинули ся до нього з силою питань, справ, інтересів, побоювань, рад і т. ин. Бурмістер міста Бучача Штерн належить до найспритніших людей, яких я в життю зустрічав. Я діпхав ся до нього й зажадав фіри. А він: „Ловіть першу ліпшу, але йдіть з тим до канцелярії, бо заки там полагождать, в місті не буде ніодного воза“. — Я зараз узяв у посідання фіру, що привезла раненого улана (його занесли до шпиталю). Тепер треба було подумати, як переправити ся з тою фірою через непереривну течію обозу, що подавав ся назад. Се зовсім не було легким підприємством, тим більше, що мій візник був малий хлопеч і темрява панувала крімшніа. Я сів на фіру, щоб надати собі „діловитого вигляду“ й підїхав бічною вуличкою до непереривної течії возів, що серед лайки, проклонів і криків фірманських сунула головним шляхом через місто — на захід. Довго ждав я, заки запримітив вилім у тій течії, що повстав через стовпленне возів перед уличкою, з якої я мав виїхати на головний шлях. Я з усеї сили крикнув на коней і шаркнув поводи: мій віз вкотив ся в течію. Кілька вриваних нагло проклонів — і я довершив першої частини свого підприємства. Тепер треба було ще так само видістати ся з тої течії возів на якусь бічну вуличку по противній стороні головного шляху, щоб доїхати до дому. І се удало ся гладко та й навіть при першій уличці. Я відітхнув.

Тепер міг я вже спокійно зайняти ся обсервацією. Підгаєцька дорога, на якій я опинив ся, провадила також на захід, але дивним дивом не було на ній ніодного воза, хоч на рівнобіжнім з нею шляху товпило ся безліч фір, тамуючи комунікацію між обома частинами міста до неможливости, й хоч за містом з підгаєцької дороги можна зіхати на всякій інший шлях. Я що хвилі сподївав ся, що за мною затарахкотять вози. Але їх не було. І я спокійно підїхав до дому та почав збирати ся в дорогу, думаючи, куди тепер їхати.

Писемний приказ з Коша, на основі якого я їхав, приказував мені їхати до позиції У. С. С., які в часі видання того приказу були над горішньою Стрипою. Чи вони є там ще тепер, щодо сього можна було сумнівати ся. Я пішов по інформації до етапної команди. Але по ній і по всіх інших командах, що були в місті, і слід загинув. В будинку, який займала етапна команда — порожнім тепер — стояв ще якийсь жовнір на сторожі, одначе нічого не знав і мабуть нічого не розумів з того, що до нього говорив я всякими відомими мені мовами та їх комбінаціями.

Робило ся щораз холодніше й дощ почав накрапати. Поминувши вже те, що я не знав, куди тепер їхати, під ніч загалом неможливо було вибрати ся з одною фірою і таким погоничем в дорогу. Але й спати вдома було також неможливо, бо тут не було вже війська на цілій улиці і на випадок, якби відворот Австрійців був повний, міг я легко попасти в полон. А того не хотів я. З тих причин рішив ся я переночувати сю ніч у добре знайомого господаря Андрія Луцьова Юрка в близькім присілку, званім Нагорянка. В його забудованнях були напевно стаціонавані жовніри та в разі, якби вони одержали приказ подати ся, міг і я разом з ними подати ся.

У п. Луцьова, що радо прийняв мене з товаришем К. на нічліг, застав я дійсно закватерованих жовнірів і то мельдункових їздців. Я умовив ся з господарем, що як тільки мельдункові їздці вибиратимуть ся, він збудить нас. Під монотонний плюскіт дощу заснув я твердо. Снів ся мені, правда, якийсь тупіт кінських копит, якийсь скрипіт возів,

але я не пробудився. Аж як на дворі сіріло, збудив нас наш господарь, кажучи:

— „Вставайте! Останній жовнір забрався відси вже перед двома годинами, але що ви добре спали, ми не хотіли вам заскоро переривати сну...“

Ми зірвалися на рівні ноги. Збирати ся не потребували, бо спали вбрані. Дощ ішов, як „з луба“ лив. Світа божого не було видно. Мій малий погонич, заспаний дріжав від холоду. Наш господарь поінформував нас знаменито, куди їхати на Зарваницю й куди в разі потреби подати ся, щоб як найскорше мати ріки за собою. І ми рушили. Пусто було кругом — ні людини, ні звірини, ні пташини. Тільки мертвий дощ мільонами довгих течій „робив рух“ у цілм краєвиді й наповняв його своїм монотонним шумом і плюскотом. „Непромокаємий“ гумовий плащ промок швидко й дощівка почала „мельдувати ся“ в мене. На середині дороги між Нагорянку і Переволокою почали коні дуже ховзати ся і приставати. Показало ся, що вони не ковани. Супроти надто великого віддалення малого погонича від його дому постановив я взяти в найблизшій селі нову підводу, а не підковувати йому коней. Я навмисно не оглядав ся в напрямі міста. Бо жаль — і непевність, чи побачу його ще коли, обгортали мене. В думці, як рівні течії дощу у мряці, поплили слова поета:

Schöne Wiege meiner Leiden
Schönes Grabmal meiner Ruh',
Schöne Stadt, wir müssen scheiden
Lebe wohl! ruf' ich dir zu... *

Я чув, що забраннє Бучача Москвою було-б для мене рівнозначне з програннєм війни. Серед ранньої мряки й дощу потемніло мені в очах і холодом повіяло по душі. Я з якимсь глибоким і болючим спочуттєм дивив ся уперто на невідковані ноги бідних коней, що ховзали ся.

Так їхали ми, здавало ся, дуже довго... І дощевий півсумерк видавав ся гірший ніж вечірній...

* * *

Переволока — село велике, дуже людне й майже зовсім незнищене. Заїжджаємо до начальника громади з домаганнєм, аби дав свіжу підводу. Пізнав мене, дає молока, яєць і хліба. Прикро з знайомого села брати підводу, бо часи тепер такі, що, хто виїхав з дому, хочби тільки до сусіднього села, може легко вернути по — місяцеві, двох, трьох, або зовсім не вернути, як що візьмуть його до воження припасів під самий фронт, де легко може переставити ся до „великої кадри“, „ідіже ність волізни ні печали“. Але годі. Прирікаю тільки в Зарваниці взяти собі нову, третю підводу, а другу відпустити до дому.

Ідемо. А дощ не устає. Зараз за селом наш перший погонич, що їхав за нами, звертає на пільні дороги. Інстинктом їхатиме, бо в сих сторонах не був ще ніколи. Чи доїде він, чи тільки верне без коней і воза? Жаль робить ся малого, що довго не міг зрозуміти значіння посвідки, яку ми виставили йому за підводу. Дитина ще. По дорозі просить ся на віз якась молоденька молодичка, селянка латинського обряду, що йде до Петликовець до костела. Беремо її. І знову пусто кругом. Переїжджаємо кілька сіл і ріку Стрипу. Ні села ні мости не понищені. Двічі зустрічали ми на полях відділи австрійського війська і раз обоз, а раз кухні. На питаннє, чи подають ся, чи йдуть вперед, не вміли відповісти. „Маємо приказ посунути ся відси там і більше нічого не знаємо.“ Навіть один офіцер заявив, що не має поняття, чи його відділ подаєть ся назад, чи йде вперед або в бік. І дійсно — трудно що небудь зміркувати в суматосі нової війни, трудно навіть інтелігентній людині. А щож доперва селянинові! А всеж скільки то мужиків повішено й розстрілено за „шпіонажу“. Се наслідки воєнної психози, одної з найстрашніших умових недуг, які знає людство. На сю недугу складаєть ся зденервуваннє, страх і пробудженнє жадоба жорстокости. Розумієть ся, нищеннє з національ-

* Гарна коліско моїх терпінь, гарна могило мого спокою, гарне місто — ми мусимо розпрощати ся. Бувай здорове! кличу я тобі.

но-політичних оглядів належить до окремої „глави“ підлостей сеї великої війни. Скільки коштовного людського життя пропало через сю психозу! А чейже число таких жертв можна дуже зменшити через відповідне законодавство й освіту війська. Особливо дивно вражає у військовості гостра заборона „політикуваннє“, при чім під те поняттє підтягаєть ся фактично не тільки практичну участь в політиці (що являєть ся зовсім слухним і потрібним), але також теоретичну! Наслідком того є, що коли управа країни попаде в часі війни у руки військових, вони не мають і не можуть мати ніякого поняття про складні взаємини публичного життя різних груп і народів, хоч мають ті взаємини порядкувати, судити конфлікти, що виривають з тих взаємин, словом — правити, адмініструвати краєм... Над сими відносинами будуть будучі покоління дуже дивувати ся.

По узбіччях сугорбів над Стрипою, — що в сих околицях має незвичайно гарні краєвиди, гарні своєю лагідністю й достачею всякої потворности, надмірности, незвичайности, спливали ріжноколірові течії дощеві води, то жовтої, то брудної, то синявої, то червонавої — від глини, трав, ріни, які несли з собою. Дощ мільонами довгих каплин колов річні плеса і спливав по великих трепетах, що ґрупами сумують на лугах над Стрипою.

Др. Осип Назарук.

(Кінець буде).

Політичний огляд.

Союзна Рада Швайцарії розпорядила розширеннє мобілізації швайцарської міліції, покликуючи під оруже дві дальші дивізії.

Як звісно, в Швайцарії нема постійної армії, як в інших державах, є тільки міліція, оперта на загальній повинности військової служби. Швайцарія не знає касарняного війська ані кількалітньої презенційної служби (як напр. в Австро-Угорщині 2 і 3 літня, у Франції 3 літня, в Росії 3 й 4 літня), там кожний здоровий і до оружа здатний мущина відбуває тільки науку воєнного ремесла, а опісля покликають його на вправи, при чім він не тратить свого характеру цивільного горожанина. Та не зважаючи на се, швайцарська армія має славу знаменитого війська. Військова управа Швайцарії побудована сим способом, що на чолі стоїть вибраний шеф штабу й він підлягає зложеній з цивільних людей Союзній Раді. З вибухом війни вибрала Союзна Рада полковника Ульріха Вілле — генералом. Вілле перевів реорганізацію кавалерії й артилерії та поставив швайцарську армію на стопу сучасних вимог. При загальній мобілізації Швайцарія може виставити 600.000—700.000 армію, вправлену особливо добре для гірської війни.

Європейська війна окружила Швайцарію воєнним подумям з усіх сторін. Швайцарія розпорядила частинну мобілізацію для береження своїх границь і своєї нейтральности. Частина швайцарської міліції стоїть вже третій рік постійно під оружем — і творить з себе неначе стоячу армію Швайцарії, як в інших державах в часі миру.

Тепер стала Швайцарія приневоленою розширити мобілізацію. Чому? На французько-швайцарській границі громадить французька воєнна управа від якогось часу великі маси війська. На запит швайцарської Союзної Ради, що се має значити, Франція відповіла, що се тільки на відпочинок збирають ся французькі жовніри на швайцарській границі. Але сей відпочинок ставав з кожним днем для Союзної Ради більше підозрілим, коли виявило ся, що на відпочинок збирають ся не тільки французькі жовніри, але й гармати різного калібру, машиніві скоростріли й великі засоби муніції, а жовніри замість відпочивати копають стрілецькі окопи, бетонують жовнірські сховки, будують укріплені становища і т. д. Ще дивніші річі стали діяти ся на італійсько-швайцарській границі. Там також наплило в останніх часах багато італійського війська, гармат і муніції „на відпочинок“, але в додатку наказано примусове виселеннє мешканців з тих пограничних околиць, де відбував ся „відпочинок“ італійської армії...

Рівночасно з тим преса почвiрного порозумiння стала широко й крикливо писати про се, нiби-то Нiмеччина приготує Швайцарiї долю Бельгiї, себто перехiд нiмецької армiї через швайцарську територiю. Нiмеччина заперечила всi тi поголоски рiшучо й урядово, але Францiя й Италiя висилають щораз свiжi вiддiли вiйськ „на вiдпочинок“. Супроти того швайцарська Союзна Рада видала приказ розширення мобiлiзацiї.

Пiдготовлення Францiї й Италiї вказують ясно, що мають намир вдарити на Швайцарiю, вимусити перехiд через її краiну й обiйти сим способом лiве крило нiмецької армiї. Розумiть того, що Швайцарiя не думає допустити до того й для того мобiлізує, щоб боронити свої границь i своєї неутральности.

Що з цього може вийти? Або Францiя i Италiя пiдуть воєнним походом проти Швайцарiї та втягнуть i сю державу у вiйну, або, нагромадивши вiйськ на границi, будуть налягати на Союзну Раду всякими утисками, заборонами та шиканами, щоб Швайцарiя пiшла на уступки. В першiм випадку грозить Швайцарiї явна вiйна, в другiм доля Грециї. Вкiнцi й третiй вихiд не є неможливим, а то, що Францiя й Италiя, узрiвши рiшучу поставу Швайцарiї, вiдступлять вiд своїх плянiв i вiдкичуть свої вiйська з швайцарсько-пограничного „вiдпочинку“. —

Супроти вiдмовного становища почвiрного, а властиво десятикратного порозумiння щодо мирових переговорiв осереднi держави бачуть, що скорого мира годi надiяти ся i треба приготувати ся до довгої вiйни. Отi приготування мають на метi сучаснi подорожi офiцiяльних полiтикiв. Недавно тому приїздив до Вiдня та до Будапешту шеф нiмецького уряду для виживлення Батоцкi, перед тижнем їздив до Нiмеччини австро-угорський мiнiстер заграничних справ гр. Чернiн, минулого тижня їздили до Нiмеччини президент австрiйських мiнiстрiв Клям-Мартiнiц i президент угорських мiнiстрiв гр. Тiса, а в минулу суботу прибув до Вiдня секретарь нiмецького уряду заграничних справ Цiмерман. Головною цiлю сих взаiмних вiдвiдин є докладне обговореннє справ прокормлення i забезпечення конечними до життя засобами. Ходить про се, щоб в усiх трьох державах завести одноцiльнi норми та всiм трьом забезпечити потрібнi засоби. Вислiдом сих конференциї має бути передовсiм сотвореннє спiльного уряду виживлення для цiлої австро-угорської монархiї. Тепер iснують два окреми уряди виживлення у Вiднi й Будапештi, ся подвiйнисть показала ся дуже ненаручною i шкiдливою i длятого вже в найблiзшiй будучинi має повстати один спiльний уряд пiд вiйськовою управою. —

Розлiм у нiмецькiй соцiалдемократичнiй партiї зарисовуєть ся щораз сильнiйше й щораз поглиблюєть ся. Нiмецькi соцiалдемократичнi полiтики, що стоять в опозицiї до партiйної управи, вiдбули 7 сiчня свою державну конференцию та рiшили розвинути агiтацiю й перевести органiзацiю опозицiї. Супроти того партiйна управа повзяла ухвалу, що дуже гостро й рiшучо виступає проти такого нарушення партiйної солiдарности й заявляє, що сим поступком сотворили опозицiйнi елементи в партiї властиво нову окрему органiзацiю та що не можна погодити з партiйною єднiстю, солiдарнiстю та карнiстю належання до двох рiжних полiтично-партiйних органiзацiй так, що через сей крок опозицiя вiддiлила ся сама вiд партiї. Иншими словами — ухвала управи партiї ставляє соцiалдемократичну опозицiю перед двояким рiшенням: або виступити з партiї, або покинути опозицiйну органiзацiю. Належання i до партiї i до опозицiйної органiзацiї партiйна управа не допускає.

Розлiм мiж соцiалдемократичними послами нiмецького парламенту перенiс ся вже також i на соцiалдемократичну фракцiю в пруськiм союмi. Формальною притокою до розлому була ось яка подiя. На засiданню пруського союму бесiдник Гiрш заявив в iмєня фракцiї, що супроти вiдмови почвiрного порозумiння не зостаєть ся Нiмеччинi нiчого иншого як вести далше вiйну аж до остаточної побiди, а в сiй вiйнi нiмецьке робiтництво стане солiдарно побiч цiлої нiмецької

нацiї. Другий соцiалдемократичний посол Гофман хотiв вiдкрито на засiданню союму полемiзувати з сими виснодами фракцiйного бесiдника. Фракцiя бiльшiстю голосiв 5 проти 4 ухвалила не допустити до сеї полемiки, а що Гофман i його трьох ближших товаришiв не хотiли пiддати ся сiй ухвалi, фракцiя ухвалила такою самою бiльшiстю голосiв, що чотирьох опозицiйних послiв перестали бути членами соцiалдемократичної фракцiї пруського союму. —

На однiм з останнiх засiдань пруського союму прийшло до гострої дебати з приводу польської справи. Бесiдник Полякiв пос. Корфанти виступив з безоглядною критикою поведення правительства супроти Полякiв у Прусиї. Закинув, що правительство має тiльки гарнi обiцянки для Полякiв i жадання, щоб Поляки несли в жертви для Нiмеччини своє майно, здоровлє i життє, але проти-польської полiтики не понехуєть ся, противно удержуєть ся в силi всi обмеження для польської мови й культури, Полякiв уважаєть ся за щось менше вартне, найневиннiйшi прояви польського нацiонального життє давить ся так само безмилосердно, як перед вiйною.

На сю дуже гостру промову польського посла вiдповiдав мiнiстер Лебель, заявляючи, що правительство стоiть при своїм приреченню змiнити по вiйнi курс польської полiтики, але такими промовами, як посла Корфантого, Поляки самi собi шкодять. Передовсiм не можуть Поляки жадати якоїсь окремої нагороди за свою льояльнiсть, бо-ж вони так само горожане Нiмеччини й не мають чим хвалити ся, що сповняють свої горожанськi обовязки. Зрештою правительство переконане, що загал пруських Полякiв не думає так, як пос. Корфанти, противно вмиє як слiд оцiнити всi тi економiчнi, культурно-цивiлiзацiйнi та соцiальнi користи, якi дала масам польського народу приналежнiсть до нiмецької держави. —

У французькiм парламентi поставив соцiалдемократичний посол Пресман интерпеляцiю до правительства в справi вiдповiди почвiрного порозумiння на ноту Вiльсона. Президент мiнiстрiв Бриан домагав ся вiдрочення сеї интерпеляцiї. Палата ухвалила вiдроченнє, але з цього приводу прийшло до розлому мiж соцiалдемократичними послами й часть голосувала за вiдроченнєм, часть проти. Прийшло також до дуже гострої перепалки мiж одними й другими так, що се довело до формального роздiлу на два противнi табори: один заявляєть ся за мировими переговорами, другий годить ся на становище, зайняте правительствами почвiрного порозумiння.

B. T.

По російській Україні.

(Справа найму театру Народного Дому в київській городській думі. — Чому Микола Садовський не брав участі в конкурсі. — Статі церковно-приходських шкіл у Катеринославі. — Знищена Волинь і плани російського міністерства фінансів. — Зїзд великих залізпромисловців донецького басену в Харкові. — Вигляди цукрової кампанії на Україні).

Справа найму театру Народного Дому в Києві вже порішена. На засіданні городської Думи з дня 14. XII. 1916 віддано театр Н. Синельникову й С. Варскому, які зобов'язалися в першу половину сезону, себто до посту ставляти російські штуки, в другу половину — від посту українські. За Синельниковим і Варским заявилося 26 голосів, проти 17; крім того голосувала ще Дума на трьох інших конкурентів: тов. „Український Театр“, антрепренера Колесниченка й антрепренера Мевеса. Тов. „Український Театр“ дістало 18 голосів за, 26 голосів проти; Мевес 4 голоси за, 40 проти; Колесниченко 14 за, 30 проти. Число присутних радних виносило отже 44, абсолютна більшість 23. Тов. „Український Театр“ зі своєю офертою не удержалося, не зважаючи на те, що на засіданні городської думи більшість бесідників висловлювалися за ним. В „Київській Мислі“ з 15. XII. 1916 ч. 348 є докладне звідомлення зі згаданого засідання; яке, видно, викликало серед широких кругів населення велике заінтересування. Ось воно: Місця радних виповнені щільно. На галеріях маса публіки. Народами проводить городський голова Ф. Бурчак. Звідомлення

складає радний А. Мосаковський, який вказує, що речінець найму театру нинішнім директором Миколою Садовським упливає з днем 1 червня 1917 р. Потім референт вичислює всіх конкурентів і подає умови, які предкладає кожен з них. Колесниченко оферує 20 тис. арендної платні й заявляє, що першу часть сезону ставитиме українську драму, другу часть — московську; Синельников і Варський предкладають 17 тис. арендної плати й зобов'язують ся першу часть сезону ставляти московську драму, другу часть — українську; третій конкурент — антрепренер Мевес дає 18 тис. арендної плати й хоче ставляти тільки московську драму; вкінці четвертим конкурентом являє ся згадане тов. „Український Театр“, яке предкладає 18 тис. арендної плати й хоче давати цілий час лишень українську драму з тим, що вистава буде під літературним і артистичним оглядом поставлена по змозі на найвищій ступні. Над звідомленням розвиває ся жива дискусія. Перший забирає голос радн. Щитковський. Радн. Щитковський переповідає насамперед історію Народного Дому й підносить, що Дім — не є твір заходів і праці міста. Місто прийшло в посідання будівлі тільки завдяки тому, що власти „Общество Грамотности“, яке Дім побудувало й випосажило, ізза „відомих“ причин розв'язали, а весь його маєток передали місту. Щож зробило місто? Чи воно піддержувало ті просвітні пляни, які були програмою товариства? Радний Щитковський на се питання відповідає відмовно й переходить до справи театру. Є намір — каже він — перемінити сей народній театр просто в дійсний театр. У Народнім Домі висять два бюсти — Гоголя і Шевченка. Чи треба казати, яку драму хотів би бачити в театрі Шевченко? Без сумніву — українську. Потім розбирає радний оферти всіх претендентів і каже, що першенство треба дати тим, які зобов'язують ся ставити в першій половині сезону українську драму. При тім бесідник торкаєть ся діяльності дотеперішнього наємця театру дир. Миколи Садовського й підносить його великі заслуги для української сцени. Садовський заслужив собі на вдячність широких кругів населення. Щитковський спиняєть ся накінець довше на оферті тов. „Український Театр“ і пропонує наєм віддати йому, бо се товариство єдине дає запоруку щирої праці для української сцени, для її підєму на європейський рівень. — Дайте українському народови — кінчив Щитковський — спромогу культурного розвитку. Проти виводів Щитковського виступає другий радний — Рітмаєр. По його думці театр для населення не має жадного значіння. І він не хоче, щоб „русских“ після Німців, Французів і Поляків вчили накінець Українці (сміх). Дальший бесідник, радний Ігнатович, говорить про виховуюче значінне театру загалом і каже, що своєю цілю може осягнути тільки такий театр, який до населення промовляє його рідною мовою, в сїм випадку українською. — „А коли прийдуть на виставу „Кацапи“? — перериває згаданий вже радн. Рітмаєр. Проти сього вислову бесідник ремонструє і так приходить між ним і Рітмаєром до живої словної перепалки. Галерія оплескує Ігнатовича. На се підносить ся предсідатель і грозить галерії, що на випадок, як буде на будуче мішати ся в наради, — він, предсідатель, звелить опорожнити її. Далі виступає з більшою промовою радн. Ярошевський. Він вказує на те, що місто не виповнило тих обовязків, які взяло на себе тоді, коли перейняло будинок Народного Дому. Проект найму театру прийшов на наради Думи в сирій і необробленій формі. Довкруги Київя живе український народ зі своєю мовою, своїми звичаями й обичаями, та своєю культурою. Ми тут рішаємо не політичне питання — каже бесідник — і ми мусимо признати, що народ сотворив свій театр. Який би там і ні був сей театр все-ж-таки се його театр. І він повинен стояти в Києві, в тім місті, яке являєть ся осередком культурних сил українського народу. Чи ми маємо обовязок віддати театр тому народови, який є його творцем? Маємо. Накінець підносить радн. Лаврентієв, що українська преса не мала спромоги висловити ся про питання, яке є предметом нинішніх нарад городської думи. Знов російська преса давала йому на своїх

стовпцях мало місця. Радний Лаврентієв гаряче закликав радних не ігнорувати інтересів українського населення і поставив внесенне віддати театр тільки українському антрепренерови. На тім дискусія закінчила ся. Під голосуванне прийшло насамперед внесенне ради. Ярошевського відложити рішенне питання про наєм театру на пізнійше. Внесенне впало. Дума приступила до мериторичного рішення і голосуванне дало поданий на вступі вислід.

Загалом виходить, що справа найму театру являєть ся справжнім „злободневним“ питанням у Києві. Про неї заговорили і столична преса. Як пише петроградський „День“, більшість місцевого населення стоїть по боці дотеперішнього наємця. Вона надіяла ся, що Микола Садовський дістане наєм і на дальший період. Тимчасом місцеві головачі витворили таку ситуацію, що Садовський „уважав для себе виключеним ставати до конкурсу при наймі театру.“ У відкритім листі, який він помістив у „Кієвск-ій Мысли“, каже Садовський так: „Тому десять літ я взяв театр Народного Дому. Театр був без імени, без аудиторії. Минуло десять літ. Я дав доказ, що мої змагання були живі. Театр став на тверді ноги, широкий круг публіки уважає вже свою потребою ходити до нього. Я працюю в театрі вже 35 літ. За той час я привик до думки, що про театр можуть говорити й рішати тільки люде, які так чи інакше стоять близько до нього й розуміють його вимоги. Але як комісія городської Думи підносить руку та зачинає мішати ся до режисерії й артистичного виставлювання штук, то я вважаю таке діло переступленням меж компетенції даної власти. Я вільний артист-художник і не можу бути безвільним та бездушним виконавцем приказів того або другого члена комісії, який забуває про своє становище й називає театр: „мій театр“, „мої актори“. Сцену й рідну іштуку я люблю вейм моїм серцем і тому я буду продовжувати й далі моє начате діло так, як можтиму й розумітиму, але запобігати чужої ласки й підпертя — того я не хочу. Моя діяльність перейшла на очах Києян і хай вони мене судять.“

Про стан приходської-церковних шкіл у Катеринославщині містить безіменний дописувач петроградської „Рѣчи“ в ч. 340 з 23. XII. 1916 широку статю, з якої подаємо отей вїмки: „Наші земства звернули накінець увагу на повний розстрій церковно-приходських шкіл у губернії. Майже нема ніодного засідання губернських чи повітових зборів, на якім не підносили-б скарг на стан церковно-приходських шкіл. І характеристично, що зі скаргами виступають тепер ті, які досі на зїздах все сиділи мовчки, — селяне; що більше, сього року заговорили навіть самі найщиріші приклонники приходських шкіл — поміщики. „Діти втікають із церковних шкіл“, „школи стоять пуеткою“, „в школах холод“, „земство ухвалює гроші на запомоги, а запомог нема“, „земства дають підмоги на те, щоб опісля від дітей не брати шкільних оплат, а тимчасом оплати беруть і далі“, „учителі не ходять на науку“ — отсе звичайні скарги, які чути на земських зборах, і тому не диво, що з одного боку заходи єпархіяльних шкільних рад переходять з трудом, з другого знову боку земства з уваги на зростаючу потребу шкіл дають підмоги радше всяким иншим „вільним шкількам“ ніж приходським школам. І от ще один характеристичний факт. Тоді, як земські школи, не уважаючи на грубі втрати земських бюджетів, на мільонові недобори в них, на недостачу учителів і на перетяженне земств працями, звязаними з війною, розвивають ся щораз краще й ліпше, як щодня майже відкривають ся нові школи й земства дають їм всілякі запомоги: на книжки, прибори до науки, гарячі снідання і т. ин., — в єпархіяльних школах такий упадок, що головна єпархіяльна Рада рішила на однім із останніх своїх засідань замкнути всі школи від 1 грудня до 15 січня, розпустити учеників, учителів, а навіть духовні семинарії.“

Що торкаєть ся справи помочи знищеній Волині, петроградське „Новое Время“ ч. 14624 з 3. XII. 1916 пердруковує насамперед основні думки статі, яка появила ся в офіційальних „Петроградск-их Вѣдомостях“ п. з. „Знищена Волинь і міністерство фінансів“, в якій правительство зая-

вляє, що селянству воно поки-що не може дати жадної помочи й дасть тільки грошеві підмоги державним волинським урядникам. Потім подав „Новое Время“ від себе дальші вістки такого змісту: Нам доносять з авторитетного джерела, що справа уділення підмог волинським урядникам являєть ся самозрозумілою і ясною так, що не вимагає жадних близших пояснень. Але, що торкаєть ся справи уділення помочи селянству, то особна волинська комісія при міністерстві фінансів недавно на кількох засіданнях радила над віддачею для населення тих повітів, які російська армія наново відбила, дерева під будову хат і господарських будинків та над тим, якби найліпше zorganizувати роботу над відбудовою, і по зможі навіть зараз взяти ся за неї. Принципіально ніхто не підносив закидів проти згаданого проекту й тільки члени комісії казали, що ухвали треба віддати під дискусію і рішення Державної Думи. Міністерство рільництва повинно ще при тім виробити загальні правила щодо видачі селянам позичок на роботи біля відбудови.

Відбув ся в Харкові важний зїзд залізопромисловців донецького басену. Офіційна петроградська телеграфічна агенція подає про засідання сього зїзду з 27 й 28 падолиста таке звідомлення: „На засіданню з 27 падолиста відчитано реферат про положення залізнодорожного промислу на полудні Росії й піднесено в нім, що се положення тяжке ізза замішанини в залізничних транспортах і задля недостачі робітника. Але не уважаючи на всі трудности, отже напр. на недостачу ливів і засобів поживи, ся галузка промислу до останнього часу зовсім бездоганно забезпечувала залізною рудою металургічні заводи й фабрики. За 9 місяців 1916 р. добуто разом 235½ мільонів пудів руди, до кінця року повинно добути ся 345 мільонів пудів. На дальший 1917 р. обчислюють загальний добуток на 5 мільонів пудів більше, себто разом 350 мільонів пудів. Рішено поробити заходи біля звільнення фахових рудокопів від військової служби й біля доставки полонених. На засіданню найближшого дня — 28 падолиста зїзд займав ся головню справою транспортів і прокормлення робітників. Рішено забезпечити кожне підприємство достаточною кількістю робітників, матеріялів і поживи. Також обговорено широко справу палива. Паливо має доставити держава та в сій цілі промисловці хочуть відкрити для себе особний кредит у Державнім Банку.“

В „Нов-ім Времени“ ч. 14624 з 3. XII. 1916 подані статистичні дані щодо виглядів найближшої цукрової кампанії на Україні. Сї дані зібрані т. зв. „Центросахаром“ і вони такі: Всїх цукроварень, які приступили до фабрикації цукру 197, з того почало роботу в серпні 145 цукроварень, у вересні 52. Очевидно, се є число на цілу Росію. На Україну припадає 73 фабрик у серпні й 42 фабрики у вересні, разом — 115 фабрик. Щодо минулого періоду, який кінчаєть ся 15 серпня, по даним, зібраним київським бюро цукроварників у половині серпня, себто тоді, як звичайно вже працюють з найбільшим розгоном всі цукроварні на Україні, працювало тільки 51 фабрик, себто о одну третину менше ніж в попередній кампанії. Причина сього застою лежить у воєнним положенню. Звісно, що ще у вересні 1915 р. військові власти наказали евакуацію цукроварень. Паніка, яка вибухла між фабрикантами, улягла ся щойно з початком вересня 1916 р. й тому щойно тоді можна було підняти роботу наново. Але в межичасї стара кампанія пішла намарно. Що торкаєть ся забезпечення цукроварень цукровими буряками для фабрикації, — фабриканти виробили на нову кампанію особний плян доставки транспортів і уладили його так, аби залізницї мали з транспортами буряків по зможі як найменше клопоту, а знов аби приватні інтереси поодиноких цукроварників і плянтаторів пішли на другий плян перед вимогами чисто технічної природи. Але заки сей новий плян буде затверджений, транспорти шлють ще по старім пляні.

П. Григоренко.

Огляд воєнних подій.

Минулий тиждень не ріжнив ся багато від попереднього щодо воєнної діяльності на ріжних фронтах. Найважнійшою подією останніх днів треба назвати здобутте німецькими військами примістка Нанешті над Серетом; зрештою кожду ширшу воєнну діяльність спинювали гострі морози, сніги, дощі й розмяклі шляхи, що утруднювали всякий похід вперед і довіз муніції чи живности.

На східнім фронті князя Леопольда Баварського положення не зазнало найменших змін. Правда, Росіяне пробували щастя в наступах на полудне від Сморгоня, одначе по початкових дрібних успіхах вони мусїли подати ся назад на свої давні становища. В останніх днях приходило до дрібних сутичок у кількох місцях, між иншим на захід від Фрідріхштадту, на схід від Мельниці на Волині, над Нараївкою та в околицях Станиславова.

В армії архикнязя Йосифа бойова діяльність дещо втихла. До дрібних стріч передніх відділів приходило там на численних склонах східних Карпат. По невдатім наступі Росіян на полудне від дороги в долину Ойтоз працює там тепер з обох боків тільки артилерія. На сїм фронті мали ще місце незначні бої в околиці між долинами рік Сузіта й Путна, наслідком яких здобули Німці 230 полонених і 1 гармату.

На инших румунських побоевищах, себто вздовж берега Серету та в Добруджі — попри зайняття Нанешті — не зайшло нічого важного. Причиною застою в операціях на сих фронтах треба уважати не тільки сили природи, що сильно здержують всяку акцію, але в неменшій мірі й сильний відпір російсько-румунських резерв, що вже зазначили в останніх боях свою діяльність. Зрештою Серет творить поважну перепону та його нелегко перейти без штучних способів. Тепер справа стоїть так, що правий беріг Серету очищений зовсім від Росіян і Румунів, а з Ваден, зайнятих в міжчасї турецьким військами, можна дуже легко острілювати кріпость Галац. Знову з долини Сушіци й Кашіну загрожене сильно праве російсько-румунське крило, отже безпосередня оборона Серету можлива тільки на недовгий час. З хвилею здобуття Галацу будуть Росіяне змушені відступити знад лінії Серету й відступити дальше на північний схід у напрямі на Яси. Галац в руках осередніх держав означає би посідання й полудневої часті Молдавії. Знаючи се дуже добре Росіяне й Румуни, тому наступають великими свіжими масами з примітків коло Номольоси, що вказує на се, що вони не мають наміру обмежити ся до чистої оборони лінії Серету, та перейдуть правдоподобно до проти-наступів.

На західнім терені війни бойова діяльність обмежувала ся до переналок і стріч місцевого характеру. Більшої активности не проявила жадна сторона. Невеликі французькі відділи пробували зайняти німецькі стрілецькі рови на полудне від Руа, одначе їх відбито. Так само здушено в зародку гарматнім огнем наступ французьких передніх відділів над Іпром. Зате німецькі патрулі мали дрібні успіхи під Ле Сара, Гедекур і на захід від Перонни. На фронті німецького кронпринца підступили німецькі відділи аж під французькі окопи, а забравши полонених, вернули назад до власних ліній. Аби сповнити старе жадання Французів, Англіїці розширили накінець свій фронт на полудне й таким чином звільнили частину французьких сил, які найдуть приміщення на инших частях західного фронту.

Також на італійським побоевищі не було в минулім тижні особлившого напруження. На високорівні Карсу та в долині Віппах працювала головним чином артилерія, зрештою на цілім фронті було доволі спокійно. Судячи по приготуваннях Італійців в околиці Гориції, де вони стягнули масу війська й велику кількість артилерії, можна сподівати ся там їх рішаючого наступу. Вісти про приготування до сього наступу ходять у цілій Італії.

На македонським фронті не змінило ся ніщо. Працювала тільки з обох сторін артилерія і приходило домісцевих -

боїв у кількох точках, як над озером Охрида, рікою Черави, тощо. Живу діяльність виявила там воздушна фльота ген. Сарая, а саме в околиці Монастира, в долині Вардару й на Струмі, при чім вона стратила один літак, який збили Болгаре. Як доносять останні газетні вістки, забрано Сербів з сього фронту, бо вони мали понести дуже великі втрати.

На російсько-турецьким фронті та в Персії не було ніяких воєнних подій. Зате Англіїці пробували наступати на Кутель-Амару, однак успіхів не мали. Натомість англійські відділи, ще рушили від Суезу, зайняли порт Ель-Аріш на березі Червоного моря, яким заволоділи були Турки на самім початку війни.

I. H.

Вісти.

Редакція Вістника Союзу визволення України та Президія Союзу складають щире подяку всім, що склали їм бажання з приводу Свят і Нового Року, і бажають їм усього найкращого.

Письмо до Редакції. Прошу Хв. Редакцію помістити на своїх сторінках отсю подяку: Дня 1 січня 1917 р. одержав я від „Союзу визволення України“ у Відні квоту 310 кор. яко підмогу для волинських виселенців. Поміж переказами, що звучали на менші квоти, побачив я переказ від Вп. п. О. Кобця з його жертвою. Заки наші виселенці подякують Жертводавцям, позволяю собі висловити отсею дорогою найщирішу подяку спеціально Вп. п. О. Кобцеві, полоненому російському жоввірові. Ваша жертва найбільша, бо хто з нас не знає, яким грошем розпоряджає полонений! Ви останній гріш складаєте на народнім жертвнику, відказуєте собі сеї одинокої й останньої нужденної підмоги, щоб дати поміч своєму Народові, що так тяжко терпить! Не маю слів, аби Вам подякувати або висловити почування моєї душі. Полонені з російської України складають свій останній гріш на всякі народні ціли, на волинські школи, а то ще й на виселенців! Знають гаразд, що ніхто нам не допоможе, як самі собі не поможемо! Яка се розрада для тих, що попадають у зневіру! Яка жертвенність, яка свідомість українського народу! Яким був би сей народ сьогодні, якби мав спромогу свобідного розвитку! Ще раз сердечно Вам дякую за жертву та здоровлю Вас усім добром. Володимир Волинський, 11 січня 1917. Гнат Мартинець, прав. комісарь Вол. Вол.

Товариство „Український Театр“. Під сим заголовком читаємо таку вістку в „Кіевській Мислі“: В склад зорганізованого товариства входять М. Біляшевський, М. Левитський, Д. Цигура, А. Макаренко, Н. Вільшанський, Н. Шевченко й інші. Досі заявили згоду взяти участь у трупі артисти й артистки: пані Заньковецька, Ліницька, Полянська, Барвінок і ин., дд. Саксаганський, Маряненко, Вільшанський, Петляшенко, Чигирський і ин. Склад трупи буде доповнювати ся новими силами. Виставу драматичних штук задумуєть ся поручити О. Саксаганському, Н. Попову й В. Кричевському. Проект основних засад організації сценічної праці товариства „Український Театр“ зводить ся до таких точок: 1) обнова українського театру у звязку з його минулими традиціями й відповідно до сучасних артистичних і суспільних вимог, 2) всестороннє артистичне представлення українського мистецтва: драма, музика, спів, віднова штук і національних обрядів, 3) просвітний відділ: відчити, кінематограф, розмови, вистави, 4) для здійснення сих цілей закликають ся у склад трупи найстарших і найкращих діячів українського театру, а також молоді провінційальні сили; зорганізувати драматичну й вокальну трупу з солістами, хором і українським балетом, зорганізувати літературне журі для розбірки репертуару, уладити артистично-етнографічне бюро для обслуги декоративного й історично-побутового боку театру, 5) Український Театр буде мати на ціли службу народнім інтересам, ідеали та змагання, що можуть поставити національний театр щодо своїх артистичних задач і цілей на рівень європейських театрів.

Тов. „Український Театр“ в Київі й чергові українські концерти. На випадок, коли театр „Народнього Дому“ віддасть ся в аренду тов-у „Український Театр“, се товариство увійшло в порозумінне з відомим українським композитором О. Кошицем в ціли уладжування щотижня українських концертів зєдиненого великого хору. Крім сього товариство задумувало ще відкрити велику робітню та склад стилевих декорацій, як також і артистичну робітню для шиття костюмів. Декорації й костюми мали виконувати ся на основі нарисів спеціального журі, в склад якого мали увійти деякі місцеві артисти. Від часу до часу мали уладжувати ся конкурси на нариси. До конкурсів думали запросити відомих артистів. В літі товариство задумує зорганізувати декілька невеликих труп для обїздки по провінції.

Київська українська молодіж і „Український Театр“ в Київі. „Кіевская Мысль“ з 21 грудня доносить: Вчора спеціальна депутація подала городському голові заяву, в якій звертаєть ся увагу, що київська українська молодіж, дізнавши ся, що в городську управу увійшли оферти від 5 антрепренерів на аренду Троїцького „Народнього Дому“, уважає необхідним подати свій голос у порішєнню сього питання. Автори заяви як Українці і мешканці Київа домагають ся, аби троїцький „Народній Дім“ віддано в аренду українській трупі. Автор заяви зазначають, що їх національно-культурним інтересам найбільше відповідає тов. „Український Театр“. Вони надіють ся, що городська Дума віднесеь ся з увагою до голосу української студентської молоді.

Українські колядки й пісні на концерті для ранених у 5-тім земськїм шпиталі в Київі. В 5-ім земськїм шпиталі в Київі був 19 грудня концерт для ранених. Співав хор учениць 2-ої жіночої духовної школи. Між ин. виведено також українські колядки й пісні.

Ольга Кобилянська в Київі. Довідуємо ся приватним шляхом, що між Українцями, вивезеними з Буковини, знаходить ся також славно-відома письменниця — Ольга Кобилянська, яка живе в Київі. Ми певні, що Кияне щиро заопікували ся примусовим гостем з буковинської України.

Про устрій української школи. В таборах полонених обговорюють ся справи українського шкільництва в Росії. В однім з таборів в Німеччині по обговорєнню сеї справи на кількох засіданнях „національної секції“ прийнято отсі основи для організації шкільництва:

а) Розложити науку в школах так, аби із народньої школи був можливий доступ у веї середні, а звідєля в уєї вищі школи.

б) Число шкіл мусить бути в округах, чи то в губерніях і повітах таке, щоб воно могло задоволити потреби всеї людности сих країв.

в) Справа школи находить ся в руках шкільної ради, яку вибирає громада.

г) Справа педагогіки й адміністрації розбираєть ся на учительських зїздах. Нагляд над школами мають інспектори, яких споміж себе вибирають учителі.

д) Окрім окружних чи то губернських і повітових шкільних рад — має бути ще й генеральна рада школи, яка-б займала ся збираннем статистичного матеріалу зі шкіл і оповіщеннем нових думок у напрямку школи.

е) Шкільні організації мусять бути так звязані, щоб складати одно тіло; ріжнородности в напрямку не повинно бути. Праця шкільних організацій мусить бути самостійною й незалежною від уряду.

ж) Заведенне примусового ходження до школи. Примус поки-що потрібний, бо найнижші верстви нашого народу ще не розуміють як слід цїнити вартости школи, а се відбиваєть ся дуже погано на народньому житті, хочби напр. у Росії, Румунії й Еспанії.

з) На удержуванне шкіл громадянство мусить вимагати від держави як найбільших сум грошей, бо чим краще поставить ся школи в державі, тим скорше йтиме вона наперед у культурнім розвитку.

3 листів полонених. Високоповажаний Пане Редактор! Сьогодні Рїздро! Хоч не наше, католицьке, а все-таки я

нічого не роблю і сиджу собі в хаті та мабуть чи не в двадцять веду тиху розмову з Кобзарем. Та, признати ся Вам, таки так зачитав ся, що, як то кажуть, забув за все на світі і літаю собі думкою по всіх куточках неньки України... Коли се двері відчинились і поштар подає мені Ваш „Вістник“. Я вхопив той „Вістник“ і зразу прочитав: „Просимо наших читачів відновити передплату на 1917 рік, щоб не здержувати висилки часописи“. Відновити! А я... Серце задеревеніло й заплакали очі!.. Стидно мені стало і зачепило біля серця. Ви такі були добрі: прислали мені книжок, висилаєте часопись, надієтесь, що я скоро Вам відплатю, а я... Та ні!.. Се не я винний, не я!.. Ви тільки подумайте, як усе дорого, а я получаю тільки одних 30 сотиків за день тяжкої праці... Я благаю Вас... не пмауйте хоч Ви мого серця, воно й так день у день катується, розривається на куски, не здержуйте Вашої часописи, а висилайте, як і перше висилали. Як я буду бачити, що не зможу прислати Вам грошей, то я віддам Вам усі книжечки, котрі Ви мені прислали, окрім Кобзаря, бо сеї книжки ніколи нікому не віддам ні за що в світі. Вона мені так потрібна, як рибонці вода, а пташці воздух. І я Вам мілїон раз дякую за неї. Се не книжка, а криниця з живою водою. Мене зовсім уже була зайла нудьга по волі, але ся книжка показала мені, що колись люде на волі були в гіршій неволї ніж тепер ми, полонені, але вони терпіли, надіялись на кращу долю, то чогож і мені нудитись світом. Ся книжка влила в мене надїю, відновила сили, вернула мені життє, поставила на ноги і вона на віки буде моїм першим другом. Зостаюсь з надїєю, що Ви вволите мою просьбу“ (Підпис).

Високоповажаний Добродію! Посилаю Вам 2 К 50 сот. грошей і прошу вишліть мені Памятну книжку і календарь Союзу визволення України. Ви колись питали мене про Українців. Воно звісно, де тепер нема „православныхъ хохловъ“, да тільки се все люде, котрим „кацапи“ забили лаптем памороки. Але й вони тепер, як я одержав від Вас книжки та журнали, цікавлять ся рідною літературою й навіть дали грошей на календаря. Моя адреса... (Підпис).

Високоповажаний Пане Редактор! Звертаюсь до Вас з великою повагою і щиро дякую Вам, а также всім діячам С. В. У. за надісланне мені В. С. В. У. Я цьому дуже радий, що мені є що почитати на своїй рідній мові, навіть забудеш на якусь хвилину всю втому фабричної праці і свого сучасного життя та помрієш за долю нашої неньки України. А на превеликий жаль нема кому послухати сього великого слова, хоч нас тут мешкає до 500 людей, а чью себе дуже одиноким. Нема вже чога казати за Москаля, а на своїх жалко за таку зневагу до свого рідного, так нас обрусили та просвітили наші опікуни. А все ж-таки чога не траплялось, переживемо! Стають трохи прислухуватись, не так жахаючись, не стали і мене засміювати та залакувати „начальством“. Трохи почув і я під своїми ногами ґрун-тик, треба сіяти правду, наскільки хватить сили. А для цієї праці прошу Вас, Високоповажаний Пане, надішліть міні ось яких книжок: Проф. М. Грушевський, Як жив український народ; др. Б. Барвінський, Звідки пішло імя Україна; М. Возняк, Наша рідна мова; Бог. Заклинський, Що треба знати кождому Українцеві; Співаник „Наша пісня“; Тар. Шевченко, Кобзар 2-ий випуск; дві Памяткові книжки-календарі С. В. У. на 1917-й рік. Гроші Вам надіслаю одночасно чеком і прошу адресувати мені усе не на табор, а на місце моєї праці. Зостаюсь у надії, нехай Вам, Панове, Бог помага на добре діло. А я Вас поважаю і шаную і щиро дякую за Вашу працю“ (Підпис).

Вп. Добродію! Небагато я дістав від Вас книг, але багато вони наробили спорів між тими людьми, яким мені довелось їх прочитати. Нам дуже трудно тут на праці здобути гайного часу, щоб що небудь прочитати, та все-ж-таки в неділеньку святу ми хоч на годиночку де небудь збіжимось до купи та й прочитаємо дещо з Кобзаря. Всі слухають дуже заохочено, але все прочитане кождий чоловік міркує по свому

й завжди між нами бувають спори. Поміркувавши всією громадою, ми порішили, що краще було-б, якби дістали таку книжку, щоб вона нам стала в пригоді. Через се я од імени всіх товаришів опять таки лізу до Вас у вічі з просьбою прислати нам оці дві книжки: Вашу памяткову книжку-календарь на 1917 рік і „Рай і Поступ“, з котрої, ми думаємо, можна буде скористати. Як що Ви не маєте сього, благаємо Вас де небудь роздобути та прислати нам накладною платою і як найскорше.

Холмські втікачі. „Новое Время“ подає в числі з 31. грудня допис з Москви про зїзд холмського братцтва, що відбувся 1. й 2. грудня у Воскресенськїм монастирі в Москві під проводом владик Трифона й Серафима. Присутних було 100 осіб. „Новое Время“ пише: „Деякі випадки в останніх часах і окупаційні розпорядки в Холмщині, що сильно пригадують її сумну історію, затрівжили Холмщаків. Відусіль напливають тривожні запити. Селянство домагало ся висланя депутації до правительства. Розмова Холмщаків з Штюрмером і Хвостовим успокоїла холмський народ. Посол-селянин з таким жаром говорив про рідну землю, що премер поцілував його. Коли президенту обійняв А. Трепов, Холмщакі почали говорити: Скажіть і Трепову, що живемо й вернемо до краю“.

Відчит про Галичину й Україну. В Німецькїм Фльотовім Союзі, фліті Ліхтерфельде, однім з найбільших відділів сього величезного союзу, говорив др. Фальк Шупп про „значінне Галичини й України для німецької політики“ перед вибраною і численною публікою. Зокрема виводи про неабияке значінне Галичини як точки опори осередніх держав у скоці в світ Сходу та звязані з сим політичні роздумування стрітили неподілену згоду присутних, тим більше, що вони стояли в тіснім звязку з найновішим зворотом політики. В новім ряді знаменитих світляних образів прикував референт увагу зібраних до краю й людей України та до народньої штуки українського селянства. Предсідатель союзу, шк. рад. др. Зібурґ подякував референтови за його виводи, що висвітлювали проблему німецької світової політики та які стріли ся з повним признаннем усіх зібраних.

Про німецьку історію України М. Грушевського подав ширшу замітку др. М. Ляндвер у 51 зошиті тижневника „Streffleurs Militärblatt“. Рецензент зазначає спочатку, що видавець книжки — Союз визволення України від довшого часу веде політичну акцію за визволенням України зпід російського панування. Український народ „спинили вікові злидні свідомо розвивати ся, вищі круги, які мають скрізь політичну керму, спольщили ся у своїм часі, а від часу настаня московської власти змосковщили ся і так зостала ся велика маса народу без провідників і політично незорієнтованою. Одначе в низших масах народу живе, як всюди, так тут також величезна завзятість, окремішність українського народу живе далі, хоч і напів себе несвідома, й на сїм будє, правда, поки-що тільки тонка верства інтелігенції, яка сподіваєть ся повного відродження свого народу. Дійсно треба на се сильного ідеалізму, глибокого переконання, що не можна перемогти дрімачих національних сил в народі, а военні явища в Галичині поставили сю віру на тверді проби. Для Австрії може означати сей рух велику користь, бо він є потвердженням думки австрійської держави національностей, думки, що держава, хоч в її межах живо розвивають ся ріжнородні національності, може бути все-таки великою і могутньою, а тимчасом російська держава опирається на перевазі великоруського або московського елементу. Український рух остільки важний для Австрії, що „він поруч становища Поляків і Болгарів доказує безпідставність всеславянських, а властиво всемосковських претенсій і теорій“.

„До праць „Союза“ — читаємо далі — належить з одного боку пропаганда в самім українськїм народі, з другого боку за границею. Поклики до публичної опінії держав порозуміння і до неутральних не мали, зовсім природно, жадного або дуже малий успіх, бо перші звязані своїм політичним становищем, а останніми руководить в їх думці

по найбільшій частині пресильний вплив літератури почвірного порозуміння. Так лишаєть ся як дуже важне поле для праці Німеччина, Австро-Угорщина й Туреччина. І в дійсності треба тут ще багато праці. Не знаю, чи се пересада, коли я тверджу, що в Німеччині, навіть у нас, більшість освічених, яка соромилася б того, що не орієнтуєть ся в американських партійних відносинах і в бурьськй питанню, має тільки дуже темні представлення про східно й південносхідно європейські відносини. Війна принесла велику поправу в сїм напрямі, але далеко ще не таку, як треба. Як тяжко зорієнтувати ся в сих справах, щодо сього можна вказати на зрештою так дуже вихвалювану книжку відомого географа Гетнера про Росію, яку Рудницький (Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft in Wien, 1916, стор. 623 і дальші) називає зовсім невдатною“.

„Сі прогалини хоче „Союз“ виповнити своїми публікаціями й сюди належить також отсей твір“. „Німецька публіка дістане через се, скоро появить ся друга частина, повну підручну Історію України, яка в дійсності є в силі розігнати багато несправедливих представлень про генетичний розвиток східної Європи й викликати загальне зацікавлення сими питаннями“.

Рецензент зазначає, що не скрізь годить ся з поглядами проф. Грушевського, напр. з його відкиненням норманської теорії щодо засновання староукраїнської держави, та се др. Ляндвер не уважає міродатним, зате підчеркує вагу способу, як проф. Грушевський представляє історію України від найдавніших часів, розцвіт і упадок старої київської держави, татарське лихоліття й розвиток литовсько-української держави. Про період по люблинській унії пише рецензент: „З польського боку, розумієть ся, маєть ся про неодну иншу думку, але з українського повне право має неприхильна думка про вислід розвитку“. Рецензія кінчить ся бажанням, аби „книжка знайшла повний успіх і широке поширення і причинила ся до розбудження зацікавлення та зрозуміння народу, що по короткім часі розцвіту коло 1000 або 1100 р. все стояв у тіни життя“.

В сїм самім зошиті у відділі „книжки про українську справу“ находимо замітки на „Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung“ Грушевського, „Problem der Ukraine“ Кляйнова, збірку „Die Ukraine“ видавництва Швецке, „Die großen politischen Aufgaben des Krieges im Osten und die ukrainische Frage“ д-ра Цегельського, „Die Unabhängigkeit der Ukraine als einzige Rettung vor der russischen Gefahr“ Нецля й „Ukrainisches“ Амброця.

„Streffleurs Militärblatt“ се півофіціальний орган австро-угорського міністерства війни. Треба признати, що на сторінках сеї часописи, редактованої капітаном Гуоном Нагеле, досить часто стрічаємо і статі Українців (проф. С. Рудницький, Р. Залозецький і т. д.) і замітки про видання, присвячені Україні й українській справі.

Відзначенне Модеста Менцінського. Надворного співака кельнської опери визначено наділенням австрійської срібної почесної медалі Червоного Хреста за заслуги в гуманітарній діяльності.

Пп. др. Степан Баран і Блянна Гаврисевичівна зложили з нагоди свого вінчання, яке відбуло ся в Чагрові дня 7 січня 1917 р., 200 К — а се: на Укр. пед. Тов. для українських приватних народніх шкіл на львівських передмістях 50 К, на українські народні школи на Волині 50 К, на інвалідів УСС. 50 К, а Союзови визволення України на культурні потреби полонених російських Українців 50 К.

Бібліографія.

(Видання Союзу визволення України).

Проф. Володимир Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича. Відень, 1917. Стор. 30. Ціна 40 сот.

Тепер, коли Польща пре всіма силами на схід, коли в усіх польських часописах, брошурах, відчитях, заявах і т. д. декламуєть ся байку про „історичну місію“ Польщі, талановита праця нашого знаменитого професора дуже на

часі. Хоч від часу, який представлений тут, минуло далеко більше ніж півтретя століття, польсько-українська „ідилія“ мало в чім змінила ся, дуже часто значно загострила ся.

(Чужі видання).

Albert Bovenschen. Deutschland an der Zeitenwende. Ein Wegweiser in die deutsche Zukunft (Німеччина на переломі. Дороговказ у німецьку будуччину). Липськ, 1916. Xenien-Verlag. Стор. 237.

Чотири розділи книжки присвячені 1. німецькому покликанню, 2. заграничній, 3. економічній, торговельній і колоніальній і 4. внутрішній політиці. Для Українця цікавий передовсім розділ про заграничну політику, який розпадаєть ся на п'ять підрозділів: Франція і Росія, Польща, Україна, Фінляндія та Литва й балтійські провінції. Хоч українська частина займає всього 7 сторінок, з неї пробиваєть ся і розумінне української справи і глибока симпатія до неї.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союзу визволення України:

	к. с.
Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск	Бр. 1'—в опр. 1'50
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України	—50
Сім Пісень. Гостинець для українських воїнів. З нотами	—20
Др. М. Лозинський. Галичина в життю України	—60
Українські колядки	—20
М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами	—20
Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськйм відродженню (Вплив Шевченка на болг. поетів передвізвольної доби)	—20
Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи	—30
О. Кириленко. Українці в Америці	—50
Др. І. Крипакевич. Українське військо. Короткий історичний нарис. З малюнками	—40
Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія	—80
Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	4'50
Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—50
G. Cleinow. Das Problem der Ukraine. Українська проблема. (Про умови самостійної української держави)	—20
H. Boczkowski. Ukraina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання). По чеськи. З картою України	1'—
V. Choma-Dovskij. Ukraina i Ukrajinci (по хорватськи)	1'—
О. Скоропис-Йолтуховський. Значінне самостійної України для європейської рівноваги	—20
Пам'яті Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Задля М. Возняк. З малюнками	1'—
Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами	1'20
Пам'яткова книжка Союзу визволення України і календарь на 1917 р. з 103 ілюстраціями. Ціна	2'50
Б. Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві. З малюнками і картою України. Вид. 3-є	—30
Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання	1'20
Др. Е. Левіцький. Листи з Німеччини	—80
Вол. Гнатюк. Національне відродженне австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—80
Вол. Гнатюк. Українська народня словесність. (В справі записів укр. етнографічного матеріалу)	1'—
Наша пісня. Співаник. 20 найпопулярніших укр. пісень і гимнів з нотами	—50
М. Богданович. Білоруське відродженне	—40
В. Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича	—40
На складі можна дістати також брошуру др. Л. Цегельського: Die großen politischen Aufgaben des Krieges im Osten und die ukrainische Frage. З картою	1'50
В. Винниченко. На пристаї та инше	—40

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союзу визволення України. Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.

На жаданне висилаєть ся поштовий чек ч. 107.090.

Купуйте Памяткову Книжку Союзу визволення України — Календарь на 1917 р. 103 ілюстрацій.

500 стор. друку.

Ціна **2·50 К.**, для австрійських вояків і полонених-земляків **2 К.** На пересилку долучати в обох разях **30 сот.**
Оправлений примірник о **1 кор. 20 сот.** дорожше. Замовляти в адміністрації нашої часописи.

Виходить що дня рано. **Діло.** Видає: Вид.Спіл. „Діло“.

Редакція й Адміністрація: Львів, Ринок, ч. 10. —

Експедиція: вул. Руська, ч. 1.

Начальний редактор: др. Василь Панейко.

Передплата

	в Австро-Угорщині,	за границею.	у Львові
місячно . . .	2·70 К		2·40 К
чвертьрічно . . .	8.— „		7.— „
піврічно . . .	16.— „	22 К	14.— „
цілорічно . . .	32.— „	44 „	28.— „

Зміна адреси 50 сот. Ціна примірника у Львові 10 сот., поза Львовом 12 сот., на зайнятих територіях 5 коп.

„СВОБОДА“.

Ілюстрована політична, просвітна й господарська часопись.

Виходить що тижня в суботу.

Редагує др. Степан Баран.

Передплата: в Австро-Угорщині річно 8 К, піврічно 4 К, чвертьрічно 2 К. За границею річно: В Німеччині 6 марок,

у Росії 5 рублів, в Америці 3 долари.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Свобода, Львів, Ринок, ч. 10, II. пов.

Українське Слово.

Політична, економічно-суспільна
й літературна часопись

ВИХОДИТЬ ЩО ДНЯ РАНО КРИМ ПОНЕДІЛКА

Видає й відповідає за редакцію: др. Сидір Голубович.

Адреса редакції, адміністрації й експедиції:

Львів, Руська, 3.

Умови передплати:

У Львові:		У краю і державі:	
На рік	К 24.—	На рік	К 32.—
На півроку	„ 12.—	На півроку	„ 16.—
На чверть року	„ 6.—	На чверть року	„ 8.—
На місяць	„ 2·40	На місяць	„ 2·70

Ціна примірника 10 сот., поза Львовом 12 с.

Dr. Paul Rohrbach. Russische Selbstzeugnisse (Свідоства самих Москалів). Штуттгарт, 1916. Стор. 80. Ціна 1.50 мар. (2.40 К.).

Се четвертий випуск серії брошур п. з. „Російська небезпека, (Russische Gefahr), редактованої проф. д-ром Павлом Рорбахом. Складаєть ся з п'ятих розділів: Російські територіяльні завойовничі плани; Російське признание до вини у війні; Московський націоналізм; Московська жадова знищення; Російська земельна реформа.

Osteuropäische Zukunft, ч. 2. Зміст: др. Фріц Айхенав. Північна раса в змішанню крови напих (німецьких) східних сусідів; др. Ганс Крузе. Німеччина й гирла Дунаю. (Передповідження всесвітньої війни й колоніяльна програма Гельмута Мольткеса?) др. Адольф Фрідеман. Німеччина та східножидівський народ. Відповідь; Записки; Вісти з товариств; Бібліографія.

Зміст: Непримиреність московського націоналізму з українством. — М. Троцький. Поневолені нації й українська справа. — Н. В. Росія та Греція (докінчене). — 3 поезій полоненого О. Кобця. На святах. Полонений Мальований. Також не дурні. — А. В. Практична школа організаційного життя. — Др. О. Назарук. Над Стрипою. III. До Зарваниці. — В. Т. Політичний огляд. — П. Григоренко. По російській Україні. — І. Н. Огляд воєнних подій. — Вісти: Письмо до Редакції. Т-ство „Український Театр“. „Укр. Театр“ в Кїві й чергові укр. концерти. Київська укр. молодіж і „Укр. Т.“ Укр. колядки й пісні в Кїві. Ольга Кобилянська в Кїві. Про устрій укр. школи. З листів полонених. Ходзькі втікачі. Відчит про Галичину й Україну. Про німецьку історію України М. Грушевського. Відзн. Мод. Левицького. III. Ст. Баран і Бл. Гаврисевичівна. — Бібліографія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавеза у Відні.